

UNITÁRIUS ÉLET

XLIV. ÉVFOLYAM 6. SZÁM

1990. NOVEMBER—DECEMBER

*Szeretettel köszöntjük a Budapesti Unitárius Egyházközség
Nagy Ignác utcai (Koháry u.) templomát
100. születésnapján*

1990. szept. 22—23. jelentős hétvége volt a Budapesti Unitárius Egyházközség és egyetemes egyházunk életében. Ekkor ünnepeltük a templom fennállásának 100. évfordulóját. Az ünnepség fő rendezője és védnöke egyházunk főpásztora, Huszti János püspök volt.

Egy ilyen jelentős alkalom megszervezése hosszú és időigényes feladat. Most már utólag elmondhatjuk, hogy méltó volt a templomépítők tiszteletéhez.

Szept. 22-én, szombat du. ünnepi hangverseny és műsor kezdte a centenáriumi ünnepséget. Huszti János püspök bevezető áhitata után Biró Lajos unitárius orgonaművész hangversenye következett, aki néhai Biró Lajos lelkészünk fia, s már nem első ízben gyönyörködtetett minket művészi játé-

kával. Az ő szervezésében jött el hozzánk a pápai zeneiskola gyermekkórusa, akik főleg egyházi műveket adtak elő.

Jancsó Adrienne, a neves színésznő Reményik Sándor: Templom és iskola c. versét adta elő, igen szép átéléssel.

Dr. Ferencz József nyugalmazott püspök úr kifejezetten erre az alkalomra írta meg az egyházközség történetét. Az alábbiakban ebből az egyháztörténeti tanulmányból közlünk részleteket.

Az ünnepséget Bartók Béla főgondnok zárta, majd az IARF, nemzetközi szervezetünk és angliai unitárius testvéreink nevében dr. Roy Smith főtitkár köszöntötte a gyülekezeteket Orbókné Szent-Iványi Ilona tolmácsolásában.

A magas színvonalú műsor mellett az ünnepség fényét csak emelte, hogy a kiküldött meghívók meghallgatásra találtak. Igen nagy megtiszteltetés és öröm volt, hogy Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke is részt vett az ünnepségen, és az azt követő püspöki fogadáson Paskai László bíboros-érsek, Harmati Béla evangélikus püspök-elnök, Szabad György országgyűlési elnök, Aranyos Zoltán református zsinati főtanácsos, Egyed Judit Művelődési Minisztériumi osztályvezető és számos egyházi, politikai és művészi vezető társaságában.

Ahogy főgondnokunk is elmondta zárszavában, ez volt az első alkalom, hogy unitárius templomban eljött a magyar államfő és a katolikus egyház feje.

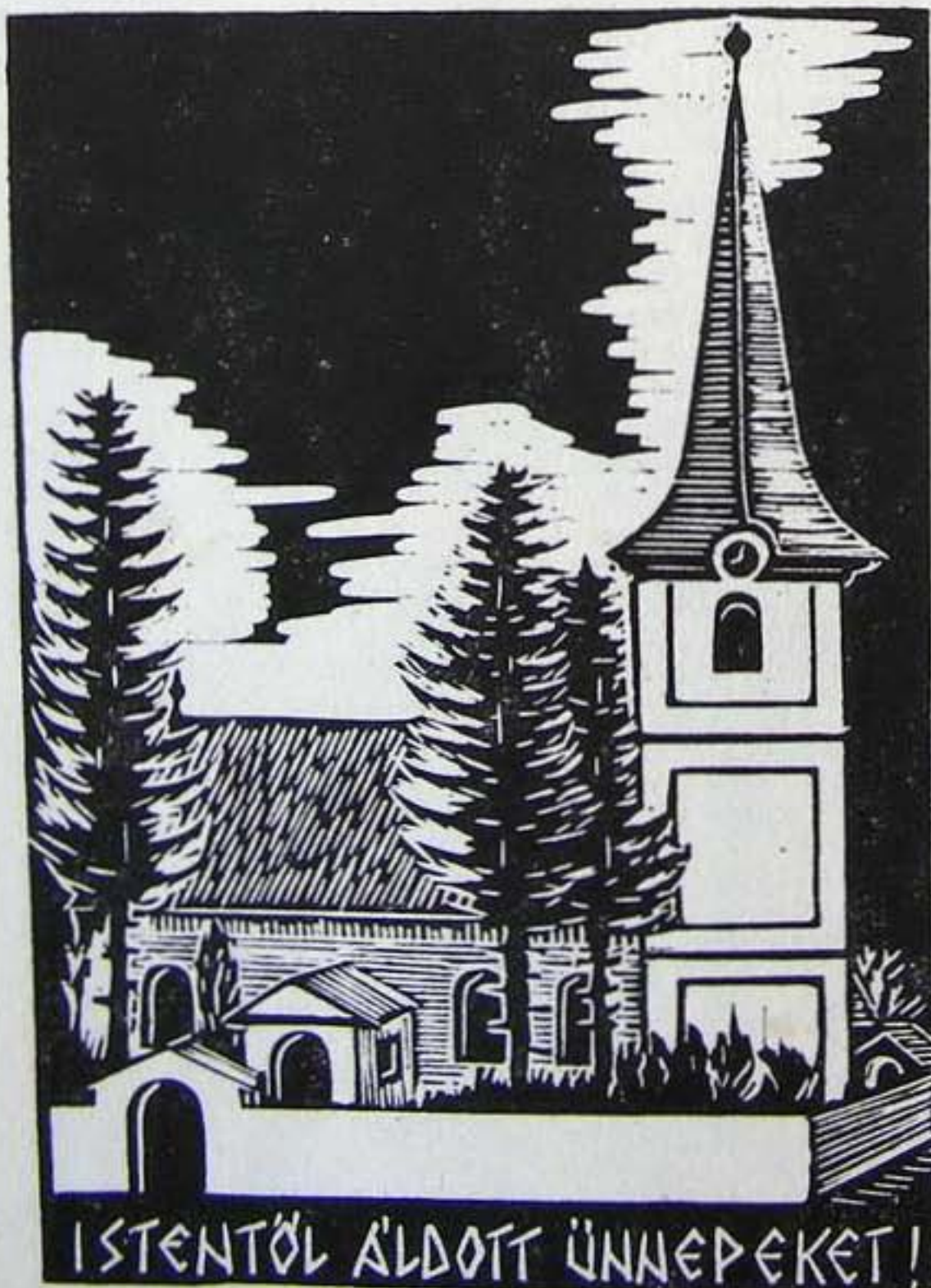
Az Izraelita Felekezet testvéri üdvözlését és köszöntését küldte el püspökünknek, de a szombat nap miatt nem vehettek részt az ünnepségen. (Sajnos, az Antall József miniszterelnöknek külön eljuttatott meghívóra semmiféle válasz nem érkezett a Miniszterelnöki Hivatalból.)

Több külföldön élő, magyar származású testvérünk is eljött, hogy velünk ünnepeljenek, így Kereki Gábor lelkész úr és felesége, Anghi Gyöngyi, Soós András és John Maison-Irsay Angliából, Varga Dénes Németországból.

A nagy számú gyülekezet teljesen megtöltötte a templomot mindkét nap.

Szept. 23-án, vasárnap úrvacsoraosztással egybekötött ünnepi istentisztelet volt.

A szószéki szolgálatot Kereki Gábor lelkész végezte, aki 43 év után először látogatott haza.

A szept. 16-i istentisztelet után, az Úrasztala körül a püspök urak, a külföldi vendégekkel és hozzátartozóikkal.

Kereki Gábor 10 éven keresztül volt a Nagy Ignác utcai gyülekezet lelkésze, és hitoktató tanára. Számosan jöttek el volt tanítványai és hívei közül, hogy újra hallhassák és láthassák. A meleg kézszorítások és a szemekben megjelenő könnycseppek elárulták, hogy ennyi idő után is milyen szeretettel emlékeznek rá volt hívei, vagy azok gyermekei. Az ünnepi prédikációt a beszámoló végén közöljük.

Talán legelőször kellett volna említenem, hogy dr. Kovács Lajos kolozsvári püspök úr vezetésével nagy számban vettek részt az istentiszteleten erdélyi testvéreink is. De hisz, itt ők otthon vannak,

A szept. 22-i ünnepség díszvendégei: jobbról balra haladva: Göncz Árpád köztársasági elnök, Paskai László bíboros-érsek, Szabad György, az Országgyűlés elnöke.

mivel nemcsak hittestvéreink, de magyar testvéreink is, az ősi földről. Erdélyi főpásztorunkat elkísérte felesége és Klára nevű leánya is az útra.

Az ünnepi istentiszteleten az úrvacsorai ágendát dr. Kovács Lajos püspök mondta, majd meghatározó jelenet volt, hogy a közel 30 lelkész, kántor és hozzátartozóik egyszerre vettek Úrvacsorát Kovács püspök úrtól.

A budapesti lelkészek palástosan vettek részt az Úrvacsora osztásban.

A felemelő megemlékezést a Himnusz eléneklése zárta.

Szent-Iványi Ilona

A budapesti Nagy Ignác (volt Koháry) utcai Unitárius templom és egykori bérháza építésének vázlatos története

Buzogány Áron kolozsvári lelkész tanárt az 1867. évi kiegyezés után a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba nevezték ki. Családjával együtt Pestre költözve, gyermeke megkeresztelésére az akkor kolozsvári lelkész barátját, Ferencz Józsefet kérte fel, aki ez alkalommal istentiszteletet is tartott. Ez volt Pesten az első unitárius istentisztelet (1869). Buzogány készítette elő a fővárosba költözött unitáriusok körében a fiókegyházközség megalakulását, melyre 1871-ben került sor. A lassan megerősödött fiókegyházközség 1881-ben anyaegyházközséggé alakult, és Derzsi Károly személyében önálló lelkészt kap. Ezután merül fel körükben a templomépítés terve.

1882-ben írásban fordult a budapesti unitárius egyházközség presbitériuma nevében Hajós János gondnok, Derzsi Károly lelkész Budapest Főváros vezetőihez, hogy adományozzon egy telket, mely alkalmas lenne az építendő templom számára. A Tanács a pesti oldalon kijelöli az Alkotmány utca és Koháry utca sarkán levő 600 négyszögöles területet, melynek telekkönyvi megjelölése: 1030 sz. betét 1038—1039 helyrajzi szám. Az ajándékozási szerződés 1884. V. 21-én kelt.

A Főváros az adományozást a következő feltételekhez köti: 1. Unitárius templom és paplak épüljön azon 5 éven belül. 2. A tulajdonjog csak az építkezés után szállhat az egyházközségre. 3. A telek kizárólag templom és paplak céljaira használható fel.

Ezeket az akkoriban még a város szélén levő üres telkeket, raktárok részére adta bérbe a Főváros. A Lipótváros külső része volt ez a terület, mely később jelentős palotákkal épül be: Törvényszék, Földmívelési

Minisztérium, Kereskedelmi Akadémia, és nem utolsósorban itt fog emelkedni a Steindl Imre által tervezett Országház. Ezeknek érdekében rendezik már a telket, szélesítik az utakat.

Az egyházközség tudomására jut, hogy az Alkotmány utcát kiszélesítik, minek következtében az érintett telkek is módosulnak. Ezért kér és kap az egyházközség egy végleges térrajzot a telekről, melyre most már tervezni lehet az épületet. A kapott telekről tehát tudni lehet, hogy az egy igen értékes és nagy jövő előtt álló helyen fekszik. Az értékes telekadomány hírére a kolozsvári unitárius egyház és a püspök köszönő levelet intéz Budapest Főváros előljáróihoz.

Időszerű, hogy méltó és alkalmas építőművészt keressenek. Így esett a választás Pecz Samu műegyetemi tanárra és ismert építészre, aki hamarosan el is készít egy neogótikus stílusú, nagyszabású épülettervet, mely impozáns homlokzattal és bejárattal néz az Alkotmány utcára. Ez volt az I. számú terv. Közben a gyülekezet nagy küzdelmet vív, hogy előteremtsék a megfelelő anyagi alapot a terv kivitelezésére. Rá kellett azonban jönniük, hogy a példátlan és önfeláldozó adakozás, bel- és külföldi hittestvéreknek részéről, nem elégséges a szükséges anyagi alaphoz. Más megoldást kellett keresni a terv módosításával.

Az egyházközség felhagyott tehát azzal a tervével, hogy csupán templomot és paplakot épít, hanem ehelyett — az akkor már másutt is gyakorolt megoldáshoz, folyamodva — olyan, arányaiban nagy házat tervezhessen, melyben külön templom és paplak is legyen ugyan, de emellett jövedelmező bérház gyanánt

is szolgáljon. Ennek érdekében ismét a Fővároshoz folyamodtak: engedné meg, hogy a telekre bérházat is építhessen. Ezt a főváros meg is engedi azzal a kikötéssel, hogy a bérházzal kapcsolatosan építendő templom valóságos templomjelleggel bírjon. Keresni kellett egy olyan vállalkozót, aki előlegezné az építkezés költségeit. A megegyezés létre is jött Holtz pach A. és fiaival céggel, a főváros egyik legtekintélyesebb vállalkozójával. A feltétel az, hogy a cég 50 évig élvezze a bérház jövedelmét, mely idő után az egész épület az egyházközség tényleges birtokába megy át, továbbá az, hogy az egyházközségnek jogában van a szerződés értelmében az épületet az 50 év lefolyása előtt is bármikor megváltani. Az építkezés költségét 325 000 Kr. átalányösszegben állapították meg. A lekötés tehát 1890. évi nov. 1-jétől 1940. okt. 31-ig tart.

A templom építésére a hívektől begyűlt összeget az egyházközség kezeli. Ebből fedezte a műépítész díját és a templom belső felszerelésére szükséges költségeket is. Így az építkezés magának az egyházközségnek is közel 25 000 forintjába került. Közben az új tervek is elkészültek, melyeknél két körülmény volt irányadó: "...egyrészt díszes épülettel kívánták gazdagítani a fővárost, mely azon vidék épületei között méltó helyet foglaljon el, és gótikus tornya által előnyösen emelkedjék ki, másfelől az egyházközség — mint közművelődési tényező — bízva fokozatos fejlődésében, egy olyan épület felállítását szándékolta, mely jövőben is hivatásának megfelelően alkalmas és elégséges helyiségeket tartalmazzon."

A Fővárosnak benyújtott terv fogadtatása — az 1888. VII. 13-án kelt irat tanúsága szerint — kedvező volt: "...az alaprajz után ítélve, az építendő templom bele fog illeszkedni az Alkotmány utca házsorába, az építendő Országházhoz vezető útvonal keretébe, úgy a küldősz, mint a méretek szempontjából, az épület terve nem esik kifogás alá..."

1889. III. 5-én az egyházközség építési engedélyt kér a Fővárostól. A kapott engedélyhez a Közmunkák Tanácsa is hozzájárul. 1889 ápr. végén fogtak hozzá Pecz Samu II. számú terve alapján az építéshez, és 1890. okt. hó 26-ára a templom felszentelését is kiűzheték.

Pecz Samu műépítésznek nem volt könnyű feladat megoldani a főváros hatóságának azt a kívánságát, hogy a templom-jelleg a majdani épület külsejében határozottan kifejezésre jusson. Összhangba kellett hozni ugyanis a templom rendeltetésének megfelelő stílusát a hozzá kapcsolt bérház világi formáival. A terv szerint az épület főhomlokzata a Koháry utcára került, a templom pedig a 2. emeletre. A főhomlokzat közepén kellett kiemelni a templomjellegűt, míg a másik két utcára szóló rész tisztán bérház képét mutatja. Tehát építészeti eszközökkel fejezi ki az épület két funkcióját. Támpillérekkel keretezve emelkedik ki a homlokzat közepe, melyen hatalmas, gazdagon tagolt gótikus színes ablak tölti ki a teret. Fölötte az orom-

Pecz Samu I. sz. tervének eredeti homlokzati rajza.

zatban pedig a rozetta. Végül a tetőből kiemelkedő huszártornyok jelzik egyértelműen, hogy mögötte templom helyezkedik el. Ugyanakkor a templom és bérház szerves egészet képez. A templom mérete szerény, 200 személy befogadására készült.

Miután az építőművész a fővárosban többféle templomépületet is tervezett, tanulmányokat végzett a különféle liturgiai eljárások terén. Így jutott arra az elhatározásra, hogy tapasztalatait egy írásos tanulmányban foglalja össze. A Hollán-díjjal jutalmazott munka a protestáns templomok építéséről szól. A reformáció révén ugyanis bizonyos változások váltak szükségessé a templomépítészet terén. A hagyományos keresztény templomépítészet jellegének megőrzése mellett, a leegyszerűsödés jelei mutatkoznak. A liturgia főkövetelménye itt a prédikáció és az úrvacsoraosztás. Ezek érdekében szükségessé váltak bizonyos építészeti átrendezések. A szószéket úgy kellett elhelyezni, hogy a hívek a prédikációt teljes mértékben követni tudják. Az úrasztalát pedig körülvehetik. A prédikációt hallani, a lelkészt pedig látni kell. Ezért kell a szószéket és az úrasztalát a központba helyezni. Építészeti szempontból ezért a centrális elrendezést tartja ideálisnak. Megjegyzi azonban, hogy a kis méretű templomok esetében a hosszhajó-alaprajz is alkalmazható, hiszen a fenti két fontos követelménynek is eleget tud tenni. A Koháry utcai templom tervezésében az utóbbi megoldást választotta.

Az egyhajós templom sokszögű lezáródással végződik. Itt áll a szószék és előtte az úrasztala, falaiba pedig öt, gótikus ívelésű színes ablak került. Szemben vele, a hosszhajó másik végében, az utcai homlokzat felől az orgonakarzat épült, a nagyméretű színes ablakkal és a rozettával.

A templom boltozati rendszere — Pecz szavait idézve: "...a csatlakozó bérház főfalainak megfelelően olyképpen van beosztva, hogy minden főfal egyszersmind a boltozás gyámoltó rendszerébe is bele van vonva. Ez által a templom nemcsak külsőleg, a párkányok s a kiszögélés beosztása által van az épület rendszerével összeegyeztetve, hanem belsőleg is, az alaprajz elrendezésében belső szerves összefüggés létesített."

A Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárában őrzik egy Pecz Samu kéziratot, melyben magyarázatot ad arra is, hogy miért volt szükséges a templomot a Koháry utcában a 2. emeletre hozni: "...mert az aránylag kis templomot nem lehetett egy háromemeletes háznak megfelelő magassággal készíteni, sem pedig a földszinten elhelyezett templom fölé bérhelyiségeket helyezni." Itt említi azt is, hogy az építőköltség 600 000 korona volt.

A francia koragótika szellemében készült templom a maga egyszerűségében, ablakain beáramló egyenletes világításával harmonikus egységet teremt. Az épületet sajtolt téglaburkolat borítja, és a nemes sóskúti, piszkei kövek felhasználásával változatosságot nyújt.

A templomhoz feljárás a nyílt előtérrel bíró Koháry utcai bejáraton át történik. A bejáratnál szemben, bent a falon, egy márványtábla örökíti meg Dávid Ferenc emlékét, mely Iván László kezdeményezésére 1929-ben, Dávid Ferenc halálának 350. évfordulója (1579—1929) alkalmából készült. Innen jobbra és balra, kétkarú lépcsőház vezet az emeletekre. A jobb oldali lépcsőház 2. félemeleti fordulójában Dávid Ferenc vállalapító, első püspök mellszobra Szamosi Soós Vilmos szobrász műve. A templomhoz vezető lépcsőknek megfelelően két bejárás vezet a templom hajójának oldalfalaiban. A lépcsőházak egyben a bérlakásokhoz is vezetnek. Az épület belsejének felszerelése az egész elrendezés építészeti hangulatának is megfelel.

Az épület földszintjén egykor kávéház, az Alkotmány utca felől pedig három bolt is volt. Az udvar fásítva. Az egykori leírások szerint, az épület I. emeletén 7 lakás volt, a II. és III. emeleten ugyancsak 7—7 lakás és a templom helyezkedik el.

Az építkezésnél, a berendezésnél a főváros legjobb nevű iparosai működtek közre. A Holtz pach cég vállalta az építést, és végezte a föld- és közműves mun-

kát. Az összes munkálatok kivételének vezetését Majorossy Géza helybeli építőmester teljesítette.

A templom berendezése Pecz Samu tervei alapján történt. Az asztalos munkát (szószék, úrasztala, pad-sorok, karzat) Thék Endre végezte. Az orgonaházat Ruprecht Károly, az orgonát Dangel Antal és fiai készítették, Aradról.

A II. világháborúban az épület és templom megsérült, így a tetőzet, tornyok és a színes ablakok nagy része. A szószék körüli elpusztult ablakszemek megmaradt ép részeiből sikerült a karzati nagy üvegablakot kiegészíteni. A háború után a szószék körüli törött ablakokat előbb sima fehér üvegtáblákkal sikerült pótolni. Ezeket élénkítette előbb dr. Kaplay Imréné által adományozott két címerkép — az erdélyi régi és az új nemzetközi unitárius. A két címerkép Pítuk József jeles üvegfestőművész műve.

Végül az Amerikában élő Bartók Péter nemes adományából sikerült a szószék körüli összes fehér ablakszemeket a régiekhez hasonló stílusú színes ablakszemekkel kicseréltetni, megőrizve két oldalon a címerképeket is.

Az orgona sorsa viszont a háborús viszonyokban úgy fordult, hogy az 1940-es évek elején a javításra szoruló orgonát Pécsre szállították, onnan, javítva, darabokra szétszedve, gondosan ládába csomagolva, visszaküldték Budapestre, éppen az ostrom idejére. Aztán a háború okozta ínséges időkben, sajnos, a ládákat és a sípok farészeit eltűzelték. A megmaradt fémrészek újabb rendbehozatala oly nagy költséget jelentett volna, hogy az egyházközség határozata alapján ezeket értékesítették, és részben külföldi unitáriusok támogatásával, helyette egy Hammond-féle villanyorgonát vásároltak.

Az épület államosításakor az egyházközség tulajdonában maradt, a templom melleft a két lelkészi lakás, iroda, a gyülekezeti terem, az egyházi könyvtár és levéltár elhelyezésére szolgáló helyiségek.

Jelenleg az épületben van a Magyarországi Unitárius Egyház központi hivatala is.

Végül megemlítjük, hogy az Egyház az egyházközségtől használatra kölcsön kapott szekrényekben helyezte el könyvtára anyagát, melynek értékei közül kiemelünk egy eredeti Dávid Ferenc kiadású művet (1569), néhány RMK-t, egyháztörténeti műveket, de különösen az országban szinte páratlan értékű folyóiratanyagot. A könyvtár megőrizte ugyanis az Erdély területéről származó egyházi folyóiratokat, a Keresztény Magvetőt, az Unitárius Közlönyt, pótlás megjelenésüktől kezdve 1944-ig, azok szinte valamennyi számát. Belőlük hasonló sorozatok legfeljebb az Országos Széchényi Könyvtár birtokában találhatóak.

Templomunk épülete ma 100 éves, sok vihart kiállt, de ma is az unitárius szellem egyik otthonát jelenti.

IRODALOM

HAJÓS János — BUZOGÁNY Áron: Az amerikai, angol és magyar unitáriusok találkozása Budapesten jún. 14., 15., 16-án 1873. = Keresztény Magvető. 8. köt. Kolozsvár 1873. 226—280 p.

A budapesti unitárius ekklezsia és templom. = Keresztény Magvető. 15. köt. Kolozsvár 1880. 226—229 p.

JAKAB Elek: Egy százforintnyi templom alap története, Budapest 1886. jan. 8. = Keresztény Magvető. 21. köt. Kolozsvár 1886. 36—41 p.

PECZ Samu: A Budapesti Unitárius Egyházközség temploma és bérháza. = Építő Ipar. 13. évf. Bp. 1889. 89—90 p.

DERZSI Károly: Budapesti levél. Bp. 1889. ápr. 12. = Keresztény Magvető. 24. köt. Kolozsvár 1889. 134—143 p.

A budapesti unitárius templom. "Különfélék". = Keresztény Magvető. 24. köt. Kolozsvár 1889. 144 p.

A budapesti unitáriusok örömnepje, Budapest szept. 28. 1889. "Budapesti levél, Különfélék". = Keresztény Magvető. 24. köt. Kolozsvár 1889. 329—332 p.

A budapesti unitárius templom. = Unitárius Közlöny. Kolozsvár 1890. 3. köt. 188—193 p.

Az unitáriusok temploma Budapesten. = Ország-Világ. 1890. évf. Bp. 1890. 700, 702 p.

A Budapesti Unitárius Egyházközség Temploma és bérháza. = Vasárnapi Újság. 37. évf. 43. sz. Bp. 1890. 699—700 p., 695 ábra.

JAKAB Elek: Levél a fővárosból. Budapest dec. 9. 1889. = Keresztény Magvető. 25. köt. Kolozsvár 1890. 52—55 p.

Tervezett berendezés. "Különfélék". = Keresztény Magvető. 25. köt. Kolozsvár 1890. 201 p.

KOVÁCS János: Az unitárius templom felszentelése Budapesten. = Keresztény Magvető 25. köt. Kolozsvár 1890. 326—332 p.

JAKAB Elek: Emlékirat a budapesti unitárius templom felszentelési ünnepélyére 1890. okt. 26. Bp. 1890. 40 p.

A budapesti unitárius templom belső felszerelése. = Építő Ipar. 15. évf. Bp. 1891. 29 p.

Unitárius templom és bérház. — Budapest Műszaki útmutatója. Szerk.: Edvi Illés Aladár. = A Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönye. Bp. 1896. 606 p.

MAGYAR Vilmos: Pecz Samu emlékezete. = A Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönye. 63. köt. 43—44. sz. Bp. 1929. 269—270 p.

KAPLAYNÉ SCHEY Ilona: A templomépítés kezdetei. A Koháry utcai templom-telek adományozásának és beépítésének története a Fővárosi Levéltár anyagának alapján. = Unitárius Élet. 39. évf. 3. sz. Bp. 1985. 5 p.

KAPLAYNÉ SCHEY Ilona: "Légy okos, mint a kígyó és szelíd mint a galamb". = Unitárius Élet. 40. évf. 1. sz. Bp. 1986. 7 p.

KAPLAYNÉ SCHEY Ilona: A templomépítés kezdetei. A Koháry utcai templom építéstörténete. = Unitárius Élet. 40. évf. 2. sz. Bp. 1986. 9 p.

KAPLAYNÉ SCHEY Ilona: Pecz Samu és a protestáns templomépítészet. = Unitárius Élet. 41. évf. 3. sz. Bp. 1987. 5 p.

KAPLAY Imréné: A budapesti Unitárius Egyház temploma és bérháza. Bp. 1988. Budapesti Városépítő Egyesület. = Adalékok a Lipótváros történetéhez. 2. köt. 166—172 p.

Az Országos Levéltár anyagában őrzött templomépületünk tervrajzainak, és a Fővárosi Levéltárban található templom-telekre vonatkozó jelentősebb ügyiratainak fényképeit és Xerox-másolatait, Egyházi Levéltárunkban helyeztük el.

Kaplayné dr. Schey Ilona

Emlékezés az első budapesti templom 100 évére

Az első budapesti unitárius templom felszentelésének százéves évfordulója alkalmából gyűltünk össze emlékezni. Ennek a száz évnek az 1928. évi legátusi szolgálatomat is figyelembe véve, több, mint 60 esztendőn át, különféle szolgálatokban személyes részese voltam.

A kiegyezés után megindul az erdélyiek Budapestre költözése. A Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumba Buzogány Áron személyében unitárius tisztségviselőt neveznek ki, aki lakásán összegyűjti az unitáriusokat.

1869-ben gyermeke keresztelésére Budapestre hívja angliai útjának sorstársát és barátját, Ferencz József akkori kolozsvári lelkészt. Ebben az évben tartják az első nyilvános unitárius istentiszteletet Török Pál református püspök által szeretettel átengedett teremben, melyen ő maga is részt vett.

A következő években egyre több alkalommal jön unitárius lelkész Kolozsvárról budapesti istentisztelet tartására. A szolgálatot központi fekvésénél fogva az evangéliusok Deák téri, ugyancsak szeretettel átenge-

dett termeiben tartják a templom felépüléséig. Az unitáriusok száma gyarapszik, 1885-ben a kolozsvári püspök kinevezi Derzsi Károly tordai tanár-lelkészt az első budapesti unitárius lelkésznek. A főváros telket da. Megindul a küzdelem a templom építéséért. Erről részletesen lapunkban dr. Kaplay Imréné tollából részleteket is olvashatunk. 1890. október 26-án került sor a felszentelésre, melyen Csáky, vallás és közoktatásügyi miniszter is jelen volt. A krónikás feljegyezte, hogy a szentelésen szolgált három lelkész más-más arculatát mutatta be az unitarizmusnak. Derzsi a radikálizmus, Péterfi Dénes az unitárius ortodoxia, Ferencz József a kettőt kiegyenlítő szellemet képviselte. A szentelésen jelen voltak az evangélikus és a református egyház képviselői, a katolikusok akkor még nem képviseltették magukat.

A templom a hívek és prédikáló lelkész nélkül csak építmény. A szószék mindenkorai gazdái képviselték a gyülekezettel együtt az unitárius gondolatot. A következőkben a szószék szolgálattevőinek egy-egy vonással való jellemzésével kíséreltem meg a megemlékezést, történeti sorrendben.

Derzsi Károly némi vonakodás után jött Budapestre, de mint prédikátort, hamar népszerűség övezte. Az erdélyi hívek mellé felsorakoztak a hozzánk csatlakozottak is. Derzsi munkáját az építésben és azután is, három jeles világi ember támogatta, akiknek nevét a kapubejáratnál elhelyezett emléktábla ma is őrzi: Hajós János, Kálnoki Bedő Albert, dr. Székely Ferenc.

Derzsi sikeres szószéki szolgálatai mellé UNITÁRIUS KISKÖNYVTÁR c. kiadványsorozatot indít 1892-ben, melyben angol és amerikai unitáriusoktól fordított tanulmányokkal tesz jó szolgálatot. Derzsi sajnos, nehezen szokja meg a budapesti életet, hazavágyik, többször maradásra bírják, végül 1895-ben állásából elbocsátását kérve, hazamegy Tordára. Későbbi egyházi jeles munkássága túlnő e megemlékezés keretein.

Néhány hónapig később érdemes erdélyi lelkészek szolgáltak, s 1896-ban a budapesti szószék gazdája Gál Miklós, aki néhány év múlva visszament Erdélybe. Később nyugdíjasként ismét Budapesten szolgált néhány évig. Sírja a Farkasréti temetőben a feledés sorsára jutott.

A századfordulóra új fiatal erőteljes lelkész kerül Torockóról Budapestre Józán Miklós személyében. Mindkét elődjéhez hasonlóan, ő is éveket töltött az akkor még Londonban működött, ma Oxfordi Manchester College néven ismert unitárius teológiai fakultáson. Józán közel fél évszázadon volt e szószék gazdája. Jeles prédikátor, közismert személyisége Budapest egyes társadalmi mozgalmainak. Legjobb barátja e kor ismert református prédikátora, Haypál Benő. Józán Miklós szívesen vállalkozott a szórványokban élő kisebb csoportok meglátogatására, körükben tartott istentiszteletei főként az első világháború utáni években valóságos erdélyi találkozók voltak. Több vidéken épült unitárius templomunk felszentelése az ő szolgálati ideje alatt történt; Hódmezővásárhelytől Kocsordig.

A XX. század első éveiben létrehozta a budapesti Dávid Ferenc Egyletet, melyen más felekezetek ismert professzorai, valamint a nagyváradi főrabbi is szerepelt. A felekezeti sajtó egy részének bírálatától Ady Endre védte meg ritkán idézett kis írásában. A Dávid Ferenc Egylet évkönyvei évekig kedvenc olvasmányai voltak az unitarizmus iránt érdeklődőknek.

Kezdetől fogva gondot jelentett a budapesti unitárius fiatalok hitbéli oktatása. Az egykori Koháry utcai irodán szombaton vagy vasárnap istentisztelet előtt és után tartott vallásnevelési órákra néhányan a régiek közül, a 90 évén túl ma is élő Gyarmathy István és Bartók Béla főgondnokunk is szeretettel emlékszik vissza, másokkal együtt.

Az első világháború minden egyháznál a gyász éveit jelentette. Sokszorozta ezt Trianon, mely egyfelől az ország nagyrészének elvesztésével az unitáriusokat is kettészakította.

Józán Miklós már 1902 óta a Duna—Tisza menti unitárius gyülekezetek esperese, s Trianon után természetesen ő lett az egyház vezetője. Dicséretére szolgál, hogy 1922-ben, amikor már erdélyi egyházi

lapok nem juthattak el rendszeresen Budapestre, UNITÁRIUS ÉRTESÍTŐ címen egyházi folyóiratot indított, mely ma Unitárius Élet elnevezés alatt a régi hagyomány folytatója.

1926-ban megalakult a magyar Felsőház, melyben a történelmi egyházak képviselői is hivatalból tagsági helyet kaptak. E tisztet is Józán Miklós töltötte be. Felsőházi beszédei egy részét "A fejedelem és papja" c. kötete őrizte meg az utókor számára.

1941-ben választották meg kolozsvári püspökké, s csak ekkor vált meg szeretett budapesti gyülekezetétől. Csiki Gábor amerikai tanulmányútja után nem Erdélybe tért vissza, hanem Budapesten telepedett le. Külföldi testvéreink jelentős anyagi támogatásával 1926-ban megvásároltak egy házat a IX. kerület Hőgyes Endre utca 3. sz. alatt, ahova a főváros és a hívek jelentős támogatásával egy templomot építettek és diákokthont is létesítettek. Így egy intézménnyel és egy második templommal gazdagodott a fővárosi unitáriusság. Hosszú éveken át rendezetlen volt a jogi helyzet, végül is a második világháború utáni években a Hőgyes u. templom beleolvadt a budapesti gyülekezetbe. Ma is két temploma és két lelkésze van a budapesti egyházközösségnek.

1920-at irtak, amikor a háború vége után Budapesten maradt Biró Lajos lelkész, aki ettől az időtől fogva szószéken és a hitoktatásban nyolc éven át hűségesen segítőtje volt Józán Miklósnak.

Az 1928-as esztendő jelentős változást hozott a budapesti szószék gazdája vonatkozásában. Biró Lajos elment és cserélt a hódmezővásárhelyi Barabás István-nal, aki Budapesten most már Józán mellett egyenlő gazdája volt a Koháry u. templom szószékének. Ketten együtt, de főként Barabás szorgalmazta, hogy a Magyar Rádió havonta egy alkalommal a Koháry utcai templomból is kapcsolja az unitárius istentiszteleteket, ez a világháború végéig így maradt.

1928-ban két rendes hitoktató lelkész kapott kinevezést a fővárostól és az államtól, dr. Iván László és Pethő István. Számos csoportban a fővárosban és a környékbeli elővárosokban is gondoskodtak közel 500 unitárius gyermek vallásneveléséről, s végeztek részükre ifjúsági istentiszteleteket a szószékről is. Visszapillantva még egy néhány gondolat erejéig, a jelentős 1928-as esztendőre, mely egyben a második templom felszentelésének az éve volt; meg kell emlékeznünk arról, hogy Barabás István lelkészsége alatt a budapesti presbitérium megújult. Több új erő kapcsolódott be a munkába s főként dr. Tóth György és későbbi gondnoktársai, a presbitérium bölcsessége sok új gondolat megvalósítását tette lehetővé. Rendszeresé váltak a Pest környéki városokban a vasárnap délután tartott istentiszteletek és gyülekezeti összejövetelek.

A Nőszövetségi munka, a cserkészcsapat megalakulása, a magyarkuti telkek megvásárlása, majd az ottani építkezések, a szószék gazdáira újszerű gondokat szabtak, melynek igyekeztek egyetértésben eleget tenni.

A templom szószékének a gazdája a lelkész, de mellette a kántor is jelentős munkatársa. Évtizedeken át Péterffy Gyula bácsi töltötte be e feladatkört, majd nyugalomba vonulásakor megválasztott utóda, Nagy Sándor szép hangjával gazdagította templomi szolgálatainkat váratlan haláláig.

1940—44 között az Erdélyből időleges munkára feljött fiatal legények és leányok részére a Hőgyes u. templomban este 6 órakor tartottunk istentiszteletet és a gyülekezeti teremben összejövetelt.

Az egyházi vezetők mellett 1922 óta dr. Mikó Ferenc államtitkár vezetésével működött a főként egykoron erdélyi főtanácsokon megválasztott tagokból álló Igazgató Tanács, mely a felsőbb felügyeletet látta el egyházunkban. Működése 1940—44 közt szünetelt, majd újra felújult és az 1960-as évek vége felé indult meg újra egy önállósulási folyamat, mely 1968-as zsina-tunkon nyert jogi alapot, állami elismerést. A fő mozgató a román kormány 1949-ben hozott törvénymódosító rendelkezése volt, mely törölte a kolozsvári püspök főhatósága alatt működő egyházkörök közül a Duna—Tisza mentit, mely magára maradt. E templom

szószékének gazdája és társai igyekeztek a kiutat megtalálni.

1938-ban, Iván László halálával megüresedett hitoktató lelkészi állásra Erdély csodálkozására, de Budapest öröme, pályázatot nyújtott be dr. Szent-Iványi Sándor, korábban kolozsvári lelkész, a Teológiai Akadémián a gyakorlati tanszék professzora. 1938 végétől Budapesten kijelölt hitoktatói feladatköre mellett szívesen vállalt szószéki szolgálatot is. Beszédei-kötetei sokak szimpátiáját megnyerték. Kelemen Béla gondnoknak javasolja, hogy a Koháry utcában is létesítsenek gyülekezeti termet, mert hiszen addig az egyháztársadalmi tevékenység a Hőgyes Endre u.-i templom mellett már 1928-ban létesített gyülekezeti teremben összpontosult. Szent-Iványi angol oktató csoportot létesített, a bibliaköri munkát felújította, modern hangvételű prédikációi sok hívet szereztek.

Politikai tevékenységet is folytatott, és a háború alatt segítette a lengyel menekültek elhelyezésében, az üldözött zsidók bújtatásában, német fogságból szökött angol-amerikai katonák továbbjuttatásában. Erről egyik híve angol nyelvű füzetben számolt be, mely Szent-Iványi külföldre való távozása után jelent meg Budapesten.

Józan Miklósnak 1941-ben kolozsvári püspökké történt megválasztásával budapesti lelkészi állása megüresedett. A presbitérium az addig nem létezett első lelkészi állásra hirdetett pályázatot — s Józan Szent-Iványit nevezte ki a budapesti szószék első gazdájává. A háború korai vége és Szent-Iványi ezt követő politikai szereplése, országgyűlési képviselő, a Polgári Demokrata Párt elnöke, fővárosi tanácsos, tovább növelték népszerűségét. Korán megérezte, hogy az 1945 után létrejött konszolidáció csak átmeneti állapot. Így 1946-ban, szeptember 13-án elröpült Angliába, onnan továbbutazott az USA-ba, s ottani rövid politikai tevékenysége után, Lancaster város lelkészeként hunyt el 1982-ben.

A második világháború után új exodus indult Erdélyből Budapest felé. Az egyházvezetés 1945–46-ban, amint már említettem, Szent-Iványi Sándor kezében volt. 1947-re világossá lett, hogy nem tér vissza Budapestre. Új egyházi vezető választására került sor a pestlőrinci közgyűlésen. Az idős Barabás Istvánt mellőzve, a többség a nála fiatalabb Csiki Gábort választotta meg, aki mellé új világi vezetők álltak sorba. Később dr. Gálfalvy Istvánnak jutott jelentősebb szerep, amikor a többi egyházhoz hasonlóan, a reformátusokat követve, az unitáriusok is egyezményt kötöttek az akkori, már kommunista befolyás alatt álló magyar állammal, amely csak 1989-ben került hatályon kívülre.

Az egyezményt Csiki Gábor és Gálfalvy István írták alá. Az egyház élete új ösvényen haladt tovább. Még a háborús évek alatt kerültek budapesti szolgálatba Bencze Márton, Kereki Gábor, Szolga Ferenc, később Györfi István, akik közül az utóbbiak sokszor szolgáltak e templom szószékén.

Barabás István megfáradva a szolgálat terhétől, nyugalomba vonult. Nem csekély állami támogatással,

néhány évre a szószék gazdája egy Erdélyből 1944-ben távozott lelkész, Buzogány Kálmán lett. 1952-ben élt az akkori állami nyugdíjat biztosító lehetőséggel és nyugalomba vonult.

Az egyházvezetői tisztet ekkor betöltő Csiki Gábor nem vált meg a maga építette templom szószékének szolgálatától, a Hőgyes Endre utcától. Így egy ugyancsak a háborús események rendjén Magyarországra sodródott fiatal, tehetséges prédikátor, R. Fipel Imre került 1953-ban e szószék gazdájának tisztébe. Beszédeiben érvényesült német nyelvtudása révén a Tillich képviselte modernebb teológiai gondolkodás és szép hangja jól csengett a szószéken.

Az 1956. évi forradalom napjait követő hadi események és a szovjet csapatok bevonulása nem tett nagyobb kárt templomunkban. Az egyházvezetésben azonban változás történt, 1957-ben Csiki Gábortól a Hőgyes Endre utcai templom új gazdája, Pethő István vette át az egyházvezetés tisztét. A régi Koháry utcát a második világháború után Nagy Ignác utcának nevezték el a hatalom birtokosai. Nagy Ignác, mint újságíró, 1848/49-ben Kossuth oldalán forgatta tollát. Ezen épületet államosították. Az épületet most az egyház visszaigényli.

Filep Imre 1953-tól haláláig népszerű prédikátor, gyülekezeti összejöveteleket rendező vezető volt. 1966-ban a bekövetkezett egyházi vezetői választáskor ő nyerte el e tisztet is, melyet csak rövid ideig tölthetett be. Fő érdeme az 1968-ban a Deák téri templomban tartott emlékszinat megszervezése, melynek rendjén lelkészt szentelt, és megalapozta a magyar honi unitáriusság önállóságának alapjait, amikor a szinát kimondotta, hogy önálló egyházként kérte és nyerte el az állami elismerést.

1970 decemberében azonban szíve fiatalon, 55 éves korában felmondta a szolgálatot.

A budapesti szószék gazdája újra fiatalabb ember, Huszti János lett, akit a gyülekezet nagyobb többsége választott meg tisztébe. 1972 óta ő tölti be e templom prédikátori feladatait, s a vele kapcsolatos egyéb tennivalókat.

Közös csapás volt az erdélyi menekülés megindulása. A külföldi segélygyűjtést a püspök indította be és a segély szétosztását e templom gazdájára, Huszti Jánosra bízta, aki ezt a feladatot püspökké választása óta is folytatja.

— . —

E szószék gazdái mindig egyházalapító nagy püspökünk szellemében igyekeztek szószéki szolgálatukat végezni, s a 100 éves évforduló alkalmából tőle idézett gondolatokkal köszönöm meg hallgatóim szíves figyelmét: "Istentől az emberre oltott természetes ismeretek, Isten ígéje, a tapasztalat mind megerősítenek abban, hogy Isten szám szerint egy, ki forrása és eredete mindenkinek, ki mindennel elegendőképpen bővítködik, adhat mindenkinek mindent, senkinek segítségére vagy tanácsára nem szorul, akitől minden létezőnek kezdete és származása van!"

dr. Ferencz József

Ünnepi prédikáció

"A barátság dicsősége nem a kinyújtott kéz, a kedves mosoly, vagy a baráti kapcsolat öröme" — mondta a nagy amerikai unitárius filozófus, Ralph Waldo Emerson, "hanem a szellemi inspiráció az ember lelkében, amikor felfedezi, hogy valaki hisz benne és készen áll arra, hogy barátságát rábízza."

Emerson mondására emlékezve kívánok köszönetet mondani Huszti János püspöknek, az egyházi és egyházközségi vezetőségeknek és a budapesti unitárius egyházközség minden egyes tagjának barátságukért, és kifejezni hálámat a szíves meghívásért, hogy a százéves évforduló istentiszteletén feleségem és én veletek együtt ünnepelhetünk.

Évfordulók és centenáriumi fontos események az élet útján — ezek alkalmat adnak arra, hogy visszatekintsünk a múltra és hogy láthassuk az egyházi életben történt változásokat: személyi, gondolati és szokásmódi változásokat, melyek az egyházi életben történtek az egyházközség megalapítása óta.

Személyes kapcsolat az egyházközséggel — bár kellemes és boldog —, de aránylag rövid volt. Az én személyes emlékeim csak egy évtizedre nyúlnak vissza. Mennyivel érdekesebbek és bőségebbek azoknak az emlékei, akiknek egyházközségi kapcsolata évtizedeket ölel fel; mennyivel jobban tudnátok ti beszélni ideákról, eszmékről, idealizmusról, gondolatokról, teo-

lógiai fejlődésekről, szokásokról, és az egyházközség szellemi állapotáról az utolsó négy évtized alatt; mennyivel megfelelőbb lenne, ha valaki a jelenlevő ünnepi gyülekezetből beszélne, ahelyett, hogy ti az én élményeimre és gondolataimra hallgatnátok, akinek az egyházközséggel való kapcsolata az utolsó négy évtized alatt csak egy néhány barát leveleire, angliai látogatására és az "Unitárius Élet" kitűnő hírszolgálatára szorul. Ezért a hírszolgálatért dr. Ferencz Józsefnek és a szerkesztőség tagjainak hálás köszönetet mondok.

Meghívásokat, hogy ezen a történelmi napon az első száz év eseményeiről beszéljek, nagyon csábító és ugyanakkor nagyon veszélyes: csábító, mert mi lelkészek, még akkor is, ha már nyugalomba vonultunk, reméljük tévesen, de történészként vagyunk tekintve; és veszélyes, mert amikor mi egyháztörténelemről beszélünk, hiányos tudásunk hamar kiderül. Jobb, ha kijelentem a kezdetnél, hogy én nem vagyok történész. Én csak egy nyugalmazott egyházközségi lelkész vagyok, aki élvezi bukólikus magányát és aki néha néha visszapillant a múltra. Ilyen visszapillantás alkalmat ad arra, hogy megfontoljam az egyházi élet magaslatait és mélységeit, dicsőségét és balszerencsését, eredményeit és sikertelenségeit. Ez a visszapillantás alkalmat ad arra, hogy szemlélhessem az unitarizmus fejlődését a történelem homályán keresztül.

Tegnap, dr. Ferencz József egy kitűnő előadásban ismertette az első száz év történetét. Húsz évvel ezelőtt az én croydoni egyházközségem száz éves évfordulóját ünnepelte. Ez alkalommal az egyházközség egy kis könyvecskében kiadta az egyházközség száz éves történetét: "The First Hundred Years", "Az első száz év" címmel. A szerző Roger Thomas történész. Vajon olvashatjuk-e a budapesti unitárius egyházközség első száz éves történetét könyv formában? Talán az újjáéledt "Dávid Ferencz Egylet" egyik céljául vállalhatná ezt a fontos feladatot.

Az én mostani beszédem; emlékeim és reményeim rövid beszámolója, valamint érzéseim kifejezése az iránt, hogy a múltra való visszaemlékezés egy eltökélt, előre irányított lépést fog sugalmazni. Említeni fogok egy néhány megpróbáló, egy néhány örömteljes és bizonyos mértékben jelentős évet. Ha észrevételeim hibásak akármilyen irányban, azoknak oka abban rejlik, hogy az eseményekre való visszaemlékezés csupán személys, és nem egy írott történelmen alapított beszámoló. Az a reményem, hogy irántatok érzett szeretetem és hálám világos lesz. Remélem, hogy gondolataim és szavaim új álmokat sugalmaznak, új sikerek elérésére ösztönöznek, és új küzdelemre indítanak az igazság és béke birodalmának megalapítása felé.

Évfordulók gondolatainkat a múlt felé fordítják — felbátorítanak arra, hogy vallásos és egyházi életünk történelmi háttérére emlékezzünk.

Centenáriumok elfordítják figyelmünket életünk közvetlen előterétől — és eszünkbe juttatják a múltat, amiben szellemi életünk gyökerei keresnek táplálékot.

A vallásos gyülekezet élete egy tájképhez hasonlítható, ahol az egyenes síkságon, mindennapi munkánk minden figyelmünket leköti — de ahol a háttérben, habár sokszor elfelejtve, vallásos tradícióink mint hegyek magaslanak: a nagy liberális vallásos alapelvek, melyek minket vezettek, a mély vallásos gondolatok, melyek minket tápláltak, az egyházi örökségek, melyek minket gazdagítottak.

Az egyházi élet teljessége nemcsak jelenlegi mindennapi munkánkon függ, habár az is tagadhatatlanul fontos, hanem azon is, hogy milyen a mi magatartásunk az egyházi örökség iránt.

Az a meggyőződésem, hogy nincsen igazi haladás valódi konzervatizmus nélkül. Vannak az életben bizonyos dolgok, amiket érdemes megőrizni. Ezek alkotják a mi kincseinket, a vallásos élet felgyűlt tapasztalatait, teljesítményeit és bölcsességét — minden jövőbeli haladás szükséges és elkerülhetetlen alapját.

Jézus életpéldája, Arius, Servetus, Socinus gondolatai, Dávid Ferencz nagy szellemi képessége, János Zsigmond bölcs és bátor liberális törvényhozása, a fejletlen tordai országgyűlés és az utána jövő évek küzdelmei, a budapesti unitárius egyházközség megalapítása és a huszadik század hagyománya — ezek a

mi nagy kincseink és ezek képezik minden jövőbeli haladásunk nélkülözhetetlen alapját. Legyünk büszkék arra a múltra, amit merész és vállalkozó lelkek hoztak létre.

Gondoltak-e valaha is arra, hogy nekünk kétféle tulajdonunk van? Az egyik, amiért magunk dolgoztunk, amit mi teremtettünk a magunk saját alkotó erejével — a másik, melyet örököltünk különböző forrásokból. Nekünk kétféle tulajdonunk van. Az egyik, amiért mi magunk küzdöttünk — a másik, amit mi hálás lélekkel befogadtunk. Engedjétek meg, hogy ezt egy illusztrációval világosítsam meg. Jó barátunk, Török Tamás kétféle könyvet tart könyvtára polcain. Néhányat ő maga írt — azok az ő fáradhatatlan szellemi munkájának az eredményei. A többiek az emberiség szellemének remek mesterművei — ezeket századokon keresztül nagy lelkű szerzők írták. Ezek a könyvek alkotják Tamás örökségét, ezek az ő kulturális kincsei — az ő nagy kincsei, mert ő ezeket magára értékeli.

Nekünk is kétféle tulajdonunk van — néhányat a magunk erejével és munkájával hoztunk létre; a többi, mint ezt a templomot is, a múltból örököltük. A múlt felhalmozódott tapasztalatait, teljesítményeit és bölcsessége képezik a mi vagyónkat. Ezek alkotják jövőnk szükséges és nélkülözhetetlen alapját. Ezért én most arra kérek benneteket, hogy ápoljátok az igazi konzervatizmus szellemét — legyetek büszkék a múlt eredményeire és őrizzétek szeretettel azoknak emlékét, akik a múltban hűséges szolgálói voltak ennek az egyházközségnek.

Engedjétek meg, hogy egy néhány percet személyes emlékeim és hálám kifejezésére használjak.

A szabadelvű, liberális és demokratikus unitárius mozgalom életre kelt Budapesten egy évszázaddal ezelőtt. Megalapítása szabadelvű és demokratikus férfiak és nők együttes munkájának az eredménye. Ezeknek a férfiaknak és nőknek az volt a meggyőződése, hogy egy egyházközség csak akkor van valóban megalapítva, ha van egy temploma, egy istentiszteleti központja. Meggyőződésük eredménye ez a szép templom, ahol mi ma hálás szívvel emlékezünk rájuk. Ezek a férfiak és nők, a budapesti unitárius egyházközség megalapítói állhatatosan visszautasítottak minden kollektivizáló kísérletet; bátran álltak szembe mindenkivel, aki arra akarta kényszeríteni őket, hogy személyes felelősségüket és egyházi önkormányzatukat adják fel; képesek voltak arra, hogy eltérő véleményt nyilvánítsanak akkor, amikor a kihirdetett igazság nem hangzott igaznak; ezek a férfiak és nők a demokratikus életutat választották és vallásukat annak alapjaként tekintették. A demokratikus életút, amint ők látták, nem ellenkezik a kereszténység elveivel — ha kereszténység alatt a Jézus által hirdetett tanokat értjük. Természetes viszony van demokrácia és vallás között — egyszerűen a demokrácia nem létezhet vallásos alap nélkül. A budapesti unitárius egyházközség alapítói teljes szívvel hittek a demokráciában — és mi, az ő szellemük örökösei, megerősítjük ezt a hitet, itt ezen az emlékező ünnepi istentiszteleten.

Most egy néhány percet szeretnék szentelni azok emlékének, akikkel én tízévi szolgálatom ideje alatt együtt imádkoztam, reménykedtem és dolgoztam. Visszaemlékezem azokra a jó és nagylelkű férfiakra és nőkre, akik ezt az egyházközséget hűséggel, energiával, lelkesedéssel, bölcs tanáccsal, nehéz munkával és anyagi áldozattal szolgálták. Egy néhányuk fia és leánya ma itt vannak, velünk együtt rájuk emlékezve. Hogy szeretném, ha ma az elhunytak fülébe sugathatnám azt a hálaérzetet, ami őket földi életük alatt illette, de ami aligha nyert akkor kifejezést. Azok az évek nehéz évek voltak. Az emberi élet hihetetlenül olcsó volt — milliók estek áldozatul. Az emberi élet hihetetlenül értéktelen volt — érző, gondolkodó, álmódó, idealista személyek jelentéktelen számok voltak a nagy tömegben.

Ezekben a nehéz időkben a budapesti unitárius egyházközség és ezek a férfiak és nők, akikre most emlékezünk, töretlenül hittek az emberi élet szentségében — számukra egy személy élete végtelenül értékes volt. Ezen a centenáriumi ünnepi istentiszteleten újít-

suk meg az emberi élet fontosságába vetett hitünket — ez a legjelentősebb unitárius meggyőződés, amit mi a következő nemzedékre hagyhatunk örökségképpen.

Barátságunkra hivatkozva most egyenesen hozzátok fordulok és gondolataimat minden ittlévő egyházközségi taghoz személyesen irányítom. Most én az egyházközségről beszélek — arról az egyházközségről, amelyet ti a tiéteknek tekintetek és, ha megengeditek nekem a lelkipásztori szabadságot, én is a magam egyházközségének tekintetek. Egy bizonyos viszony létezik közöttünk és az egyházközség között. Engem most ez a viszony érdekel. Miért azonosítjátok magatokat ezzel az egyházközséggel? Mit adott ez az egyházközség nektek, hogy ti a tagságot érdemesnek tekintetek? Mit tettetek ti az egyházközség érdekében, hogy az elérhesse kitűzött céljait? Olyan-e a közöttetek levő viszony, amilyennek eredetileg elképzeltétek? Csalódtatok benne, vagy úgy érzitek, hogy az egyházközségi élet és a ti személyes vallásos életetek gazdagabb, mint amire ti eredetileg számítottatok?

Ha ma ti nem vagytok megelégedve az egyházközség és a közöttetek levő viszonytal mérlegelitek-e megfontoltan annak okait? Ezek fontos és életbevágó kérdések, és ezeket minden egyházközségi tag meg kell, hogy fontoljon időről időre — és nincs jobb alkalom erre, mint ez az évforduló.

Az egyházközség nem más, mint az egyének gyülekezete azzal a szándékkal, hogy együtt bizonyos határozott célokat érjenek el. A szervezet mértéke minden egyházközségben a gyülekezet politikájától függ. Akármilyen ez az egyházközségi politika, akár merev vagy rugalmas a szervezet, az egyházközség az egyének jellemét tükrözi. A ti egyházközségeitek mindig az lesz, amit ti magatok építettek. Nem csak az egyházközségnek van alakító befolyása tagjait illetően, hanem a tagok sohasem felejtik el, hogy ők maguk teremtenek egyházközségi jellemet.

Vannak olyan emberek is, akik képtelenek arra, hogy egyházi kapcsolatot teremtsenek maguknak. Az egyházi ideát nem tudják elfogadni és ők a maguk útját járják minden egyházi kapcsolat nélkül. Nekem most nem az a célom, hogy egyházi kapcsolatot sugalmazzak, hanem az, hogy felélesszem mindenkiben a viszony újbóli megfontolásának szükségességét. Az egyház iránt mutatott hűség valóban nemes cselekedet. Ha az én egyházzal alkotott véleményem elég jó arra, hogy egyházközségi tag legyek, akkor az egyházközségnek van valami joga arra, hogy tőlem támogatást várjon. Ha én magas egyházi állást vagy tisztséget töltök be, akkor tőlem természetesen többet várhat az egyház. Én szerves része vagyok az egyház életének — és éppen ezért nélkülözhetetlenül felelős vagyok az egyház fejlődéséért és jó híre növekedéséért. Én vagy gátolom vagy elősegítem az egyházi életet. A közöttünk levő viszony fontos nekem is és az egyháznak is. Ha az én egyéni véleményem az egyház iránt elég jó arra, hogy én tagja legyek, akkor én ezt a véleményemet azzal kell kifejezzem, hogy én részt veszek az egyházközség minden tevékenységében. Az egyházközség jogosan kér tőlünk minden logikusan megindokolt

igényt — és én meg vagyok győződve arról, hogy egyet értünk abban, hogy ha az egyház érdemes bármilyen kis támogatásra, akkor az egyház érdemes arra, hogy mi teljes erőnkkel támogassuk.

Ötven vagy száz tevékeny és aktív egyházközségi tag többet tud tenni az irányban, hogy az egyházközség fontos és hatásos tényező legyen a társadalom életében, mint ötszáz vagy ezer apatikus tag valaha is képes lenne erre. A tagok száma nem olyan fontos, mint az egyéni éberség, személyes részvétel és teljes odaadás. Én állandóan szem előtt tartom eredeti tételtemet, hogy az egyházközség mindig tükrözi az egyházközségi tagok egyéni jellemét.

Kedves unitárius testvérek, barátok — mindnyájunknak van egy elképzelt ideálja az egyházközséget illetően. Mi azt szeretnénk látni, hogy ez az egyházközség egy fontos és hatásos tényező legyen a főváros és a magyar társadalom életében. Én úgy látom, hogy ideálunk őszinteségének az a mércéje, hogy mekkora egyéni személyes támogatásunk aziránt, hogy az egyházközség ideálunkat megvalósíthassa. A budapesti unitárius egyházközségnek szüksége van reánk — és nekünk szükségünk van az egyházközségre. Lehet, hogy az egyházközség fontosabb nekünk, mint mi vagyunk az egyházközségnek.

Ezen az évfordulón jó volna, ha mi mind megvizsgálánk egyházközségi viszonyunk állapotát, mindig arra gondolva, hogy ne okozzunk sérelmet vagy kárt ennek a vallásos intézménynek, amit mélyen és őszintén szeretünk.

Aki nagyon szeret, az sokat megbocsát. Ha mi nem kapjuk az egyháztól azt, amit kapnunk kellene, miért ne tegyük fel a kérdést: "Van-e jogunk arra, hogy az egyháztól sokat várjunk?" Amit az egyház értünk tesz, az egyenes arányban van azzal, amit mi teszünk az egyházért. Ha mi ezen a száz éves évfordulón elhatározzuk, hogy mostantól kezdve fokozni fogjuk érdeklődésünket, elmélyítjük hűségünket, rendszeresen részt veszünk az istentiszteleteken, és készségesen teljesítjük mindenféle kötelességünket, akkor hamarosan bátorító visszahatást is érezni fogunk személyes életünkben. Lelki életünk meggazdagodása lesz az elérhető eredmény. Az egyházközségi tevékenység új életre kel és hamarosan megközelíti azt az ideált, amelyet olyan nagyon óhajtottunk.

Ismételten megköszönöm megtisztelő meghívásotokat, hogy ezen az ünnepi istentiszteleten kifejezzem múltat illető gondolataimat és vessek egy rövid pillantást a jövő felé. A múlt megismételhetetlen, de ugyanakkor elhagyhatatlan, elfeledhetetlen, elválaszthatatlan a jelentől. A múlt tisztelete fontos, de hiba volna azt összetéveszteni a jelentel; vagy a jövő ideáljait a múltban keresni. Én magam meg leszek elégedve azzal, ha az én legmegpróbálóbb, de legkielégítőbb napjaim még előttem állnak. Engedjétek meg, hogy ugyanezt kívánjam mindnyájatoknak. Az élet, a második évezred alatt nem lesz könnyebb senki számára, de lehet, hogy sokkal csodálatosabb lesz, mint ahogy azt ma el tudjuk képzelni.

Kereki Gábor

László Gyula professzor úr 80 éves

Ebben az évben töltötte be a nagy székely tudós, az ősmagyarok neves kutatója életének 80. esztendejét. Ebből az alkalomból egyházunk és szerkesztőségünk nevében is megkülönböztetett szeretettel köszöntjük.

Gyula bácsi Erdélyben, Kőhalmon született, unitárius családban.

Egyházának mind a mai napig hűséges híve. Számtalanszor tartott előadást gyülekezeti estjeinken érdekes kutatási területről. A január 1-i, újévi istentiszteleten és püspöki fogadáson is mindig köztünk van.

A nagy emberekre jellemző szerénységgel fogadta sikereit, kitünteté-

téseit, de a nehézségeket, a mellőzést is épp ilyen méltóságteljesen élte meg.

Két diplomát is szerzett: egy bölcsészeti és egy képzőművészeti. Nemzedékek sora nőtt föl Gyula bácsi oktatói munkája során.

Az ötvenes években őt is "félretették", de nem lehetett letagadni tudományos érdemeit, így hamarosan egyetemi katedrát kapott, majd az Eötvös Loránd Tudományegyetem Régészeti Tanszékének professzora volt hosszú időn át. 1980-ban nyugdíjba küldték.

Számtalan nemzetközi és hazai tudományos testület tagja, 580 tudományos publikációja jelent meg, és kb. 25–30 könyve. De úgy látszik ez sem volt elég ahhoz, hogy az MTA rendes tagjai közé válassza; vagy hogy a legmagasabb állami kitüntést megkapja. Tudom, nem személyes önbecsülésének hiányzik ez, de a honfoglaló magyarokról szóló könyvei, tanulmányai, művészettörténeti esszéi és egész becsületes életműve már rég megérdemelte volna a legnagyobb elismerést.

Isten éltesse még nagyon sokáig Gyula bácsi!

Emlékezünk...

E rovatban most a 16.-ik század második és a 17.-ik század első két évtizedének jelentős unitárius nyomdászával —

ifj. Heltai Gáspárral

— ismerkedünk meg.

Herepei János, az ismert erdélyi muzeológus "Kísérletek a kolozsvári Heltai nyomda tulajdonosainak megállapítására" (1971) című tanulmányában fölemlíti, hogy az ifjú Heltai magánéletéről "fölkötőbb keveset" tudunk. Nem ismerjük sem házasságkötésének évét, sem felesége, sem korán elhunyt gyermekeinek nevét. Születési éve is bizonytalan. Ferenczi Zoltán "A kolozsvári nyomdászat története" (1896) című munkájában Heltai születési évét — "száz évvel ezelőtt" — még ismeretlennek mondja. Sebesi Pál a Keresztény Magvetőben írt: "Heltai nemzetség" című tanulmányában a születés évét 1560 körülre teszi.

A kor, amelyben az ifjú Heltai él, meglehetősen változatos.

Erdély még a nagy hitviták korát éli. Az 1568. évi tordai, a második gyulafehérvári, az 1569. évi nagyváradi hitviták, az 1571. évi marosvásárhelyi országgyűlés, az 1578. évi tordai zsinat, majd az 1579. évi gyulafehérvári országgyűlés rányomja bélyegét nem csak a kor, hanem az ifjú Heltai életére is. A hitviták mellett a fejedelmválasztások, a velük fellépő zavaros állapotok jellemzők Heltai korára. Megéli János Zsigmond szabad szellemű uralmát, a trónigénnyel föllépő Békés Gáspárnak a hatalom elnyerése érdekében tett sikertelen lépéseit; Báthory István trónralépését és lengyel királlyá választását, Báthory Kristóf, Zsigmond, II. Rudolf és Báthory Endre uralmát, Székely Mózes néhány hónapos fejedelemségét, Mihály és Básta dúlását, Bocskai István, Rákóczi Zsigmond és Bethlen Gábor fejedelemségét.

Az ifjú Heltai apja — majd annak halála után — anyja óhajára, az "unitáriusok jeles főiskoláján" tanul. Itt 1575—1580 között elvégzi a középső fokozatot, iskolázottságát — Herepei szerint — az a körülmény bizonyítja, hogy a kifogástalan latin tudást igénylő városi jegyzői tisztségre választják meg. A kolozsvári antitrinitárius iskolában Femich János keze alatt tanul. Tanulmányainak eredményeképpen olyan művelt értelmiségivé válik, aki jól bírja a magyar, a német és a latin nyelvet.

Az iskolából kikerülő ifj. Heltai Gáspár 1582-ben — anyja halálával — a családi nyomda élére állt, s azt jegyzői tisztségre történő megválasztásáig vezeti. Sebesi Pál szerint az ifj. Heltai Gáspár anyja halálával nem csak a nyomdát, hanem a nyomda működési helyét — az óvárosban levő — házat is öröklé. A nyomda termékein neve csak 1584 óta szerepel. Egy ideig a nyomda vezetője Segesvári Gáspár. Ifj. Heltai nyomdászát illetően megoszlanak a nézetek. Herepei a nyomdászásá-

got az ifj. Heltai főfoglalkozásának mondja. Gulyás Pál szerint nem képzett nyomdász: inkább a városi hivatalban, semmint a nyomdában tölti idejét. Horváth János, majd Gulyás Pál irodalomtörténészek — Szinnyeire hivatkozva — arról szólnak, hogy az ifj. Heltai 1601-ig vezeti a nyomdát. Herepei szerint a műhely vezetésében az 1611-ik esztendő a változás ideje.

Ballagi Aladár "A magyar nyomdászat történelmi fejlődése 1742—1877-ig" című könyvében (1878) azt írja, hogy az ifjú Heltai nem csak atyja nevét és nyomdáját, hanem tehetségét is öröklé. Bár kezdetben csak megrendelésekre dolgozik, a nyomdából kikerülő művek szerzői mind ismert és nagynevű emberek. Közülük fölemlíthetjük Squarcialupus Marcellt, az erdélyi fejedelem udvari orvosát, Kovacsoczy Farkast, a tragikus végű kancellárt, Franken Keresztélyt, az antitrinitárius iskola rektorát, Bogáti Fazakas Miklós költő-teológust, Vajdakamarási Lőrinc prédikátort, Jakobinus János kancellárt, Enyedi György püspököt, Fischer Simon tanárt.

Gulyás Pál statisztikája szerint az ifj. Heltai tizenhét esztendő alatt 27 magyar, ugyanannyi latin és egyetlen német nyelvű munkát ad ki.

Mint nyomdász, eleget tesz többféle megbízatásnak. Herepei feljegyzése szerint 1600-ban — a városi tanács megbízásából két ízben megfordul Mihály vajda gyulafehérvári udvarában, egy ízben pedig Gyaluban, Naprágyi Demeter katolikus püspöknél.

Az ifj. Heltai 1595—96-ban városi számadó gondnok.

1600—1602-ig adószedő; 1609-ben osztóbírói jegyzőkönyvvezető; 1611-től városi jegyző.

Az ifjú Heltai munkájaként kerül ki nyomdájából 1591-ben a "Magyar Arithmetika", azaz "A számvetésnek tudománya" című munkája. Spielmann "A közjó szolgálatában" (1977) című könyve szerint ez Frissius Rainer holland matematikus Debrecenben — 1577-ben — kiadott munkájának magyar nyelvű átültetése. Zemlén Jolán az említett munkát olyan önálló alkotásnak mondja, amely az alapvető számtani műveleteket ismerteti. Példaként a helyi viszonyokhoz fordul, s helyi pénzürtékeket, súlymértékeket és piaci árakat közöl.

Ferenczi Zoltán ifj. Heltainak tulajdonítja az 1592-ben megjelenő két kiadást megérő "Csízio"-t. Szabó T. Attila pedig egy latin—magyar—német szinonima szójegyzéket. Kanyaró Ferenc az 1897-ben megjelenő "Néhány szó régi nyomtatványainkról" című tanulmánya nem zárja ki annak lehetőségét, hogy ifj. Heltai úgy a városi tanácsot, mint a nagyközönséget ellátja új naptárral is.

Ifj. Heltai hat évig viselt jegyzői tisztsége alatt — írja Szabó T. Attila — az általa vezetett városi jegyzőkönyvek nem csak ügyviteli pontosságról, hanem írói készségről és rátermettségről tanúskodnak. Az ifj.

Heltai bejegyzései a hivatalos határozatokhoz krónikaszerűen kapcsolódnak s nagybecsű forrásanyagot őriznek meg az utókor számára. Herepei szerint ezek a jegyzőkönyvek megérdemelnék nyomtatásban való kiadásukat.

Szabó T. Attila ifj. Heltai Gáspárnak a magyar helyesírás terén kifejtett úttörő munkáját értékeli legjobban. E téren kifejtett működést Szabó így foglalja össze: "a magánhangzók jelölésében ifj. Heltai apja nyomdokán halad, de további egyszerűsítéssel eléri, hogy az "ö" és az "ü" jelölésére az "o" és az "u" betűt használja. Kiküszöböli a helyesírásból a gy, ly, ny és ty tekintetében mutatkozó zűrzavart azzal, hogy a mai helyesírásban használt "t" jellel él".

Herepei szerint ifj. Heltai Gáspár végelgyengülésben hal meg. Zoványi elhalálzásának idejét 1628. október 10-re teszi. Sebesi Pál úgy tudja, hogy 1617. október 10-én mond búcsút a földi életnek.

Most születésének 430 éves fordulóján úgy emlékezünk rá, mint aki a nyomdászat mellett mint író és a magyar helyesírás alakításában is befolyásoló tényezőként működött. Ma már nem csak az irodalom- és az egyháztörténelem, hanem e lap olvasói is kegyelettel idézik emlékét.

Kelemen Miklós

UNITÁRIUS ÉVFORDULÓK

1990

Novemberében

3. **Theophilus LINDSEY** alapította meg a londoni első unitárius ESSEX templomot, elhalt 1808-ban.

12. **Elizabeth GASKELL** ismert angol unitárius író nő elhalt 1985-ben.

15. **Dávid Ferenc** halálának eddig feltételezett időpontja. Dr. Erdő János a Keresztény Magvető egyik nemrégiben megjelent számában közölt tanulmányában az összes források újra átvizsgálása alapján megállapította, hogy Dávid Ferenc elhalálzásának pontos időpontja **1579. nov. 7.**, erről egyetlen kísérője, a dévai várban mellette élt munkatársa másnap Kolozsvárt tudósította egyik legjobb tanítványát, **Bogáti Fazakas Miklóst**, aki naplójában e napot jegyezte fel. **Decemberben**

5-én elhalt Lucklawiceben, lengyel földön az 1539-ben született olasz **Socinus Faustus** 1604-ben. Ő vitázott Dávid Ferencel Kolozsvárt 1578/79-ben, de nem tudta eltéríteni eredeti tiszta unitárius hitétől.

KEDVES ELŐFIZETŐINK!

Ezúton közöljük Önökkel, hogy **Kiadóhivatalunk, lapunk eddigi ráfizetése, valamint az emelkedő árak miatt, 1991. jan. 1-től az Unitárius Élet egyévi előfizetői díját 180,— Ft-ra emelte. Ez lapszámonként 30,— Ft-ot jelent. Akik az emelkedő terheket nem bírják, azoknak a lap előfizetésénél támogatást tudunk adni.**

NEMZETKÖZI IFJÚSÁGI KONFERENCIA MAGYARORSZÁGON

Az IRF (International Religious Fellowship) nevű nemzetközi unitárius ifjúsági szervezet minden évben megtartja soros konferenciáját. A szervezettel való sok éves kapcsolatunk eredményeként nekünk jutott az a megtiszteltetés, hogy 1990-ben ezt a munkát — a kelet-európai országok közül első ízben — vállalhattuk és végezhettük el. A rendkívüli érdeklődést jelezte a jelentkezők szokásosnál jóval nagyobb száma.

A szervezést egy kb. 10 magyar unitárius fiatalból álló bizottság végezte, amely januártól kezdve heti rendszerességgel összeült, hogy megvitassa a különböző teendőket, feladatokat. A jó hangulatú üléseken életre szóló barátságok kötődtek a magyar fiatalok között, amelyek sokban segítettek munkánkat.

A szervezés oroszánrészt Kaveczkiné dr. Farkas Katalin és Kovács Levente vállalta magára, akik egyben a kis létszámú társaság (Felhős Koppány, Goda Vera, Incze Katalin, Kaveczki Zoltán, Pálfi Csilla, Pásztor Dávid, Tóth Balázs, Tóth Bence, Viktor Máthé Irén) vezéralakjaivá is váltak.

A szervező bizottság pontos munkájának és a Magyarországi Unitárius Egyház segítségének köszönhetően július 20-án minden készen állt a résztvevők fogadására.

A nap folyamán sorra érkeztek az angol, holland, német, svájci és kanadai fiatalok. Külön örömeinkre szolgált, hogy a konferenciák történetében először egy, Kovács István lelkész által vezetett hattagú erdélyi csoportot üdvözölhettünk körünkben.

A pestlőrinci templomban segítségünkre volt a vendégek fogadásában dr. Jakab Jenő lelkész úr, aki nagy szeretettel viseltetett társaságunk iránt, kedves szavakkal köszöntötte az egybegyűlteket és bemutatta a templomot. Innen indult másnap a busz a konferencia színhelyére, Tatra, ahol az Egyház képviselőjében Szász János lelkész úr is meglátogatt bennünket.

A korábbi konferenciák hagyományát megőrizve az ez évi konferenciának is választottunk egy témát, a "kulturát". Arra törekedtünk, hogy programjainkat és tevékenységeinket ennek a témának megfelelően alakítsuk ki. Konferenciánk fontos részét képezték a nemzeti produkciók, amelyek a kultúra különböző ágait mutatták be az egyes országokban.

Különösen nagy sikert aratott az angol csoport színház-történeti előadása, és komoly felkészültségről tanúskodott az erdélyi csoport vezetőjének, Kovács István lelkésznek az unitarizmus történetével foglalkozó előadása.

A hivatalos program részét alkották a szokásos bizottsági ülések, illetve közgyűlések, amelyeken az új tisztségviselők megválasztására is

sor került. Többek között vezetőségi taggá választották Farkas Emőd egyetemistát, az erdélyi csoport tagját, magyar részről pedig Csegezi Zsófiát.

Az első hét programját úgy szerveztük, hogy a résztvevők megismerkedhessenek a magyar kultúra ágaival, részben előadóművészek (Pestlőrinci Citerazenekar, Faragó Laura énekművész és az Új Stílus nevű népi együttes) meghívásával, részben kreatív programok (fafaragás, bődíszművesség, néptánc-tanulás, pantomim, szöveg-fonás) megtartásával, valamint közös kirándulásokkal (Vértesszőlősrre, a Cseke parkba, a Bakonyba, a majki remeteségbe és a Balatonhoz).

A szórakozás mellett nagy jelentőséget kaptak a csoport együvé tartozását erősítő és elmélyítő közös áhitatok, imádságok.

A hét befejező eseménye volt a vidám jelenetekkel tarkított búcsúest, valamint az azt követő, táborúzi körüli közös imádkozás.

Az eddigi hagyományokat követve megrendeztünk egy szintén egyhetes túrát, amelyre az első héten résztvevő kb. 80 fő nagy többsége eljött. Az útirány kiválasztásában az a cél vezérelt bennünket, hogy Magyarország kevésbé népszerű, de értékes kulturális hagyományokkal rendelkező tájait mutassuk be.

Túránk első állomása Hollókő volt. Nagy tetszést arattak a falucska műemlék házai, a vár és a magával ragadó természeti környezet.

Utunkat folytatva eljutottunk Egerbe. A kétnapos egri tartózkodásunk során alkalmunk nyílt a város legszebb történelmi emlékhelyeinek megtekintésére.

Felejthetetlen élmény volt számunkra a lillafüredi és miskolctapolcai kirándulás, amelyek keretében az Anna-barlangot és a miskolctapolcai barlangfürdőt látogattuk meg.

A túra Tokajban folytatódott, ahol egy evezős túra alkalmával megcsodálhattuk a Bodrog védett vizeinek lenyűgöző természeti szépségét és megköstölhattuk a világhírű tokaji borokat.

Tokajt elhagyva az útirányt a kocsordi unitárius templom felé vettük. Innen az ottani lelkésszel, Nyitray Leventével együtt indultunk Vásárosnaményba. Naményba érkezve Felhős Szabolcs és az ottani ifjúsági csoportosulás igen lelkesen fogadtak bennünket. A naményiek figyelmességét dicséri az is, hogy nem feledkeztek meg a társaságunkat köszöntő ünnepi feliratról sem, amely nagy tetszést váltott ki. Ottlétünk ünnepélyességét emelte, hogy a helyiek segítségünket kérték az Orbán Balázs-emlékoszlop felállításában. Rendkívül megtisztelőnek éreztük, hogy hivatalos résztvevői lehettünk annak a bensőséges ünnepségnek, amelyen — csoportunk két lelkésze, Brian Cockroft (Anglia) és Kovács István (Erdély) áldása kíséretében — az emlékoszlopot felszentelték.

Kellemes kikapcsolódást jelentett, hogy a Balaton és a Bodrog után a Tisza vizében is megmártózhattunk.

Visszafelé jövet Budapestre, útba ejtettük a tákosi templomot, amelynek kazettás mennyezete valamennyiünket ámulatba ejtett. Buszunkat úgy irányítottuk, hogy a Hortobágyon egy rövid pusztanézésre is sort kerítsünk.

Másnap Budapesten megtekintettük a Széchényi Könyvtár különleges kiállítását Mátyás Corvináiból, majd a Dunakanyarba, Visegrádra tettünk kirándulást. A várlátogatás után Szentendre óvárosában sétáltunk.

Bár a túra hivatalosan augusztus 3-án véget ért, többen részt vehettünk azon a Nagy Ignác utcai istentiszteleten, amelyet a hazánkba érkezett IARF delegáció tiszteletére rendeztek.

A visszajelzésekben arra következtettünk, hogy az idei konferencia megrendezésével barátaink meg voltak elégedve, és élményekben gazdagon távoztak.

Amennyiben sikerült emlékeztetnünk 1990 nyarát és hozzájárulnunk az unitárius fiatalok közti kapcsolatok további erősítéséhez, fáradozásunk nem volt hiábavaló.

Csegezi Zsófia

Politizáló híveink

Felhős Szabolcs: MDF

**"Nem tudjátok, hogy Isten
temploma vagytok, és Isten
Lelke lakik bennetek"**

I.Kor.3,16.

Egység és különbözőség

A beregi unitárius szórványt még az 1970-es évek végén a megújulás vágya hívta életre Vásárosnaményban. Így már több mint egy évtizedes múltat tekinthetünk vissza. Sajátos módon mi már a 70-es évek közepén ráérezünk a lelki és szellemi válságra. Mozgalmunk unitárius szellemű inspirációval bontakozott ki. Tisztán láttuk, hogy a mindenoldalú önmegvalósítás hóbortja helyett az igazi szolgálat megtalálása, a testi-lelki egyensúly megteremtése a legfontosabb. Meg kellett találnunk saját identitástudatunkat. A mi hitünk alapja az ember erkölcsi erejében, a jóra való képességben való hit, és az elhivatottság tudata. Éltetett bennünket a legnemesebb vágyaink és vonzalmaink isteni voltában vetett hit, a folytonos tökéletesedés ígérete, s hit Jézus Krisztusban, mint Isten erkölcsi tökéletességének kijelentőjében.

Az a belső meggyőződés hatott át mindannyiunkat, hogy az ember Isten munkatársa. Tudtuk, hogy belülről kell megerősíteni egymást, mert ha erősek vagyunk lelkileg, akkor mindent kibírunk. A kereszténység tanait átlényegítettük a magunk szintjére. Ha a mozgalmunk kialakulását összevetjük a környéken zajló ún. szektásodási folyamattal, akkor világosan előtűnik, hogy nálunk nem elkülönülésről van szó, hanem az itteni életmódhoz való ragaszkodásról, kötődésről, amely praktikus valósággyakorlással társul. Hirdettük, hogy a sokszínűségben van az erő. Mindig tetten értük a gonoszt a felsőbbrendűségben, amikor valaki hívőbbnek tartja önmagát a másiktól. A hívő gögben ott lappang a sátáni, amikor valaki tudálékos és okoskodó hittel, szeretetlenül belegázol a másik lelkébe.

Teljesen új gondolkodásmódra volt szükségünk.

Amikor elérkezett a nagy fordulat, mi 1988 telén tisztán láttuk, hogy itt a nagy lehetőség. Önkifejezésünk egyik igazi formája a közélet porondjára lépni.

Messze környéken a forradalmi mag a beregi unitárius szórvány volt. Mozgalmunk úgy érezte, hogy a szabadelvű kereszténység társadalmi elkötelezettséget is jelent. Bele kell oltani a keresztény szellemet a mélyre süllyedt közéletbe. Hitünk és magyarságunk kötelezett bennünket, hogy létrehozuk a néppárti — kereszténydemokrata szellemiségű MDF — szervezeteket nemcsak Vásárosnaményban, hanem a beregi falvak többségében. Ebben a munkában segített bennünket a Beregi Népfőiskola is. Odaadó munkánk a helyha-

tósági választások eredményében is lemérhető. Szervezeteink a keresztény közéletiség alapján állnak. Közösen vállalt értékünk maradt a mérsékelt liberalizmus és a népi értékek őrzésének elfogadása, valamint Isten szent lelkében vetett hit, amely ott munkálkodik minden világujító erőfeszítésben és törekvésben.

Mi a küldetésünk ma?

Isten képmása minden ember.

Ezt a méltóságot kell visszaállítani. Azt is tudnunk kell, hogy istenfiúságunk nem kész adottság, hanem a lélek örökös, Isten felé törekvésének az eredménye.

Valljuk, hogy kereszténynek lenni azt jelenti, hogy hatni kell a közéletre, s minden téren a jézusi szeretetről, toleranciáról kell tanúbizonyságot tennünk.

A pionírok kockázatával vállaltuk az itteni közélet megújítását, hirdetvén, hogy még több demokráciával lehet az emberek bajait gyógyítani.

A további küzdelemben ez az egyetlen reményünk, hisz a demokratikus életmódban vetett hitünk az emberi természetünkben gyökeredzik. Az emberiség szellemi egysége ezen a hiten alapszik.

Jézus hagyatéka, az apostolok, próféták mindent befogadó emberi egységét munkáló demokrácia kibontakoztatása a cél. Új világrend formálódik körülöttünk. A lélek és a szellem győzelme feltartóztathatatlant. Éppen ezért hirdetjük, hogy az ember belülről váljon mássá! Így hatunk majd a társadalmi változásokra is. Mi nemzeti demokrata szellemben fogalmazzuk meg sajátos arculatunkat.

Aradi Péter: FIDESZ

Szabadelvű kereszténység liberális gondolatok

Gyakran éri a Fiatal Demokraták Szövetségét az a vád, hogy programjából, politikai koncepciójából kifelejt — mitöbb, tudatosan felejt ki az egyházakkal kapcsolatos kérdéseket. Azt is állítják, hogy a vallásokat (Magyarországon speciálisan és egyben sajnálatosan, "a fő államvallást") sajátos, radikális politikai szempontjai alapján, nem tartja haladó, világmozgató ideológiának. Magyarországon manapság a hatalmat mozgó keresztény (katolikus) — nemzeti — "demokratikus" szellemiség — éppen ezért tévesen, a FIDESZ fellépését ilyen kérdésekben durvának, radikálisnak, egyház- és vallásellenesnek tartja. Pedig mindössze arra lenne szükség, hogy pontosan tisztában legyenek a szabadelvűség, mint politikai irányvonal fogalmával és értékeivel. A liberalizmus, a liberális demokrácia messze nem feltétlen engedékenységet, s így erkölcsi-társadalmi és politikai anarchiát jelent, ez sokkal több, mint kitartó küzdelem a dik-

tatórikus, centrális hatalom és bármilyen egyéb elnyomás ellen.

A liberalizmus az én fogalmaim szerint, lehetőség az egyénnek, hogy személyes szabadságának biztos tudatában és érzetében, bármilyen elképzelését tökéletesen megvalósíthassa. Jelenti továbbá az individuum szabad és teljes gondolati megnyilvánulásának az eszközét. Egy olyan közeget, légkört, társadalmi közérzetet, melyben, a lehetőség szerint legkedvezőbb feltételek 100%-ban a bátor vállalkozó embert támogatják; ahol a tőkének igazi súlya, értéke van, a befektetések remény szerint gyümölcsözőek lehetnek, mert a piac önálló szférája a társadalomnak, s lehetőségei nem csak gazdaságilag korlátlanok. Az ember szabadságérzetét nem tompítja semmilyen felülről kényszerített állami ideológia. Egy szabadelvű demokratikus államban nem feltétlenül csak az egzisztenciális érvényesülés jelenthet gazdaságpolitikai súlyt, erőt, és az apparátus sem jár együtt bénító bürokráciával. Ahol a gondolkodó szellemet éppúgy és éppannyira elismerik és megbecsülik, mint a dolgos kezeket, ahol ezek kiegyensúlyozott együttélése és kölcsönhatása tartja mozgásban, fejlődésben az állam működését. Egy ilyen országban a társadalom minden egyes tagja nyugodtan és őszintén felelősséget vállalhat embertársaiért, sőt ezzel a felelősséggel kötelezően és mégsem kényelmetlenül, kényszerből tartozni is kell egymásnak. Józan ésszel felmérve, biztosra vehetjük, hogy szabad jóléti társadalom a XX. század végén, csak ezen az úton valósulhat meg.

Mindenképpen meg kell azonban jegyeznem azt, hogy egy liberális demokráciában is vannak erkölcsi, politikai korlátok, s itt természetesen a kirívó és veszélyes szélsőségekre gondolok (szélsőbaloldali kommunista megnyilvánulások, faszizmus, rasszizmus, antiszemitizmus, bármilyen diszkrimináció etc.), melyek ellen egy etikus, józanul mérlegelő polgári társadalomnak kíméletlenül kell fellépnie.

Mindezek ismeretében végre ráterhetünk a vallás, a vallásos ember és a szabadelvű, demokratikus gondolkodás viszonyára. Talán már sejtethetjük is az összefüggést, hiszen az könnyen belátható, hogy ezek az alapelvek egyetlen igaz, őszinte hívő embernek sincsenek ellenére. Sőt a tudatos, öntudatos polgár kötelességének is érzi, hogy beleszóljon sorsa irányításába, hogy aktívan részt vállaljon a közösség életét érintő kérdések megoldásában, mert ezek saját céljainak eléréséhez is közelebb vitív megvalósításához is közelebb viszik. A politika alanyi joga a jó polgárnak, a liberalizmus pedig, mely ennek leghumánusabb, legemberközpontúbb, legtorelansabb és legkevesztényibb iránya, kötelessége az igazi vallásos embernek. A vallások is alapvetőnek tartják az élethez való jogot, de ez nem egy passzív, tőlünk független jog, hanem hatásos eszköz, hittel telt, mély meggyőző-

dés, mely arra sarkall mindannyiunkat, hogy őszintén, komolyan vegyünk részt a demokrácia megvalósításában, egy szabad demokratikus haza felépítésében, amely hitünk számára is méltó, biztonságos és nyugodt keretet biztosíthat.

Írásom aktualitását az adja, hogy közeleg karácsony ünnepe. Epp ezért most azt szeretném bemutatni, hogy nekem, mint teológus hallgatónak, és egyben a VIII. kerületi Önkormányzat FIDESZ képviselőjének, akinek életében legfontosabb az egy Isten igaz hite, és emellett szenvedélye a politika, vajon mit is jelent ez az ünnep.

A názáreti Jézusnak és az ő szellemiségének születése, boldogsággal és örömmel tölti el szívünket. Lelkiismeretünk feléled, idegrendszerünk intenzíven zakatol egy érzelmi hatás alatt. A karácsony élettani hatásai nem igazán cáfolhatók, hiszen sze-

rintem ezért van az is, hogy az ateisták, mint a szeretet és tolerancia ünnepe ünneplik a karácsonyt, és a nem keresztények is gyakran megtartják, pusztán érzelmi indokból kifolyólag.

Jól látszik, hogy a karácsony tehát egy humánus, toleráns, igazságos, egyszóval demokratikus ünnep. De a karácsony ilyen nagyszerű, több síkon történő megéléséhez magunknak is aktív szabadon gondolkodónak kell lennünk. S mindez azért, hogy átérzhessük Jézus valódi szellemiségét.

Kérem Önöket, hogy a jézusi gondolatörhöz híven, keljenek fel és induljanak, hogy mielőbb együtt képviselhesük a kereszténység egyetemes, igaz hitvallását, az élethez való feltétlen emberi jogot, mert az aktív cselekvő ember sorsa jóra fordul, és sosem csügged el, mert hite szerint meg fogja találni a názáreti Jézus útját.

A kort vállalni kell

— Sokat beszélt a szülő nőkről, pedig általános orvosként más medicinában is otthonos volt.

— Amikor már volt autóm, abban mindig két orvosi táskát vittem, hogy minden szükséges műszer és orvosság elférjen azokban. Ha a szükség úgy hozta, fogat is húztam. Még az út szélén, az autó lökhárítójára ültetve a fájdalomtól kínlódó embert. Vagy a kaszálot a réten. Aztán elkértem a kaszáját, megfenntem és vágtam a rendet a páciensem legnagyobb csodálkozására. Hiszen parasztyerekként születtem Erdélyben.

— Most mivel tölti napjait?

— Már 84 évesen elmondhatom magamról, hogy elmúlt az élet teremtő ereje. Szubjektív oldalról tekintve koromat, jól tudom, hogy szerelmes bonviván, regényhős nem leszek soha többé. Életem színpadán a függöny legördült és vége van a színjátéknak. Vállalom ezt az emberi sorsot is, akarva, nem akarva kénytelen vagyok tudomásul venni, hogy az öregséggel végződik és tetőződik az élet. Am még meggyógyítom azokat, akik bizalommal fordulnak hozzám..."

Egy idős orvos emlékeiből

Dr. Lőrincz Ákos

Dr. Lőrincz Ákos, dunántúli szórványunk ma is lelkes tagja, egyházi főtanácsos, neves orvos ebben az évben töltötte be 84. életévét.

Ebből az alkalomból kedves interjú jelent meg vele a Zalai Magazin 1990. jún. 13-i számában Nemez Ferenc tollából. Az alábbiakban ebből a cikkből idézünk részleteket:

"Szerették és ragaszkodtak hozzá betegek. Ismertem embert, aki halálos ágyán, utolsó reményként hívta az akkor már hatodik ikszen is jóval túlevő, tapasztalt orvost. Pedig "egyszerű" falusi med. univ., azaz általános orvos volt. Mi volt a varázsa? Talán az, hogy mindenkihez volt vigasztaló szava, nem volt olyan ember, akit barátságtalanul fogadott volna rendelőjében, a lakásán — mert a beteg előtt mindig nyitva volt otthonának ajtaja, ő mindig "ügyeletes" volt —, vagy éppen az utcán jártában-keltében. Dr. Lőrincz Ákosról van szó, aki ma egyedül él a nagykanizsai Rózsa utcai bérházi barátságos lakásában. És 84 esztendősen, még most sem utasítja el a hozzá forduló beteg embert. Régi ismerősként osztja meg velem emlékeit. Kettesben beszélgetünk.

Babonáság és szegénység

— Fialat kezdő orvos voltam, amikor a lispei olajmező falvaiban a gyógyítás szolgálatába álltam — kezdő a távoli múlt idézetét. — Hivatalosan tizenhárom lakott terület, községek és tanyak lakóinak gyógyításáért voltam felelős. Aztán még ide kell számítanom azokat a falvakat, amelyek a szomszédságban voltak, s öregedő kollégáimat gyakran kellett helyettesíteni.

— Hogyan járta a vidéket?

— Mondanom sem kellene talán, hogy akkoriban nem gépkocsival. Úttalan utakon siettem a beteghez egyszer ilyen, máskor olyan járműalkalmatossággal vagy éppen gyalogosan. Oda, ahová a mentőszolgálat képtelen volt eljutni. Én mentem, mert ott is emberek éltek, mégpedig gyakran primitív, nyomorúságos körülmények között, de éltek és élni akartak. Különböző, akkor gyógyíthatatlan betegségek irtották sorukat. A rostáló idő kíméletlen volt...

— Ez már zalai tapasztalat?

— Leginkább. Hiszen Budapestről több évi kórházi gyakorlattal rendelkező orvosként kerültem Göcsejbe; ahol szembe találtam magamat az orvosi hivatás egész területével. Csakúgy, mint a tudatlansággal és a nyomorúsággal, ami babonisztikuságra kényszerítette az embereket. Megáll az "ütő" az emberben, ha visszagondolok azokra az időkre. Lispen talákoztam a rendelőmben egy hetvenéves beteg asszonnyal, aki elpanaszolta, hogy életében cipő még nem volt a lábán, még az esküvőjére is mezítláb volt kénytelen elmenni. Az akkori szegénységet csak ezzel az egy esettel akarom példázni, bár felhozhatnék számosat.

— Volt gyógyszer?

— Legközelebb Nagykanizsán vagy Letenyén lehetett hozzájutni, amit a betegek közlekedés hiányában nehezen tudtak megközelíteni. Mi voltunk a gyógyszerészek is, egy-egy "ingázó" ember kiváltotta a receptet, amit aztán kiosztottunk. Voltak körorvosok, akik ezt úgy oldották meg, hogy lovaskocsival utazva egy fazék teát vittek magukkal, abból adták a betegnek egy-két decire való, beletéve a megítélésük szerint szükséges fájdalomcsillapítót. Ropant primitív kuruzslás volt ez, nem más.

Dr. KOZMA TAMÁS

Egyházközségeink életében örömmel tapasztaljuk, hogy régi-új arcok, személyek térnek vissza ismét. Többben vannak, akik valamikor aktív egyházi életet éltek, s azután a sors, a körülmények, a gondok, esetleg csalódások úgy hozták, hogy elmaradtak ebből a körből.

Öt évvel ezelőtt is nagy szeretettel fogadtuk vissza Török Tamás afiát, aki neves író, és rádiórendező, s azóta is cselekvő részese egyházunk szellemi életének.

Ugyanilyen szeretettel köszöntjük dr. Kozma Tamás afiát is, aki a tudományok doktora, s a közelmúltban nevezték ki az Oktatáskutató Intézet főigazgatójává.

Talán olvasóink közül többen emlékeznek arra, hogy Kozma Tamás 1957—1961 között teológiai tanulmányokat folytatott a budapesti Evangélikus Teológián, mint vendéghallgató, majd az 1961—1962-es akadémiai évet kolozsvári teológiánkon végezte. Majd tanári diplomát szerzett, vidékre került tanítani, újságíró lett, s később a Köznevelés c. lap egyik szerkesztője. Fő kutatási területe a neveléstudomány, nevelés szociológia.

Főigazgatói állása mellett, ettől a tanévtől vallás szociológiát tanít az Evangélikus Teológiai Akadémián.

Kozma Tamás címzetes egyetemi tanár a szegedi egyetemen.

Reméljük, hogy egyházunk lelki és szellemi életében is kamatoztatni fogja nagy tudását, és széles látókörű, liberális gondolkodású egyéniségét.

— szi —

Nyílt levél

Kedves „Szórványtag Atyánkfia”!

Köszönöm, hogy megtisztelte az Unitárius Élet Szerkesztőségét levelével, amelyet nekem adtak ide megválaszolásra. Engedje meg, hogy idézzek leveléből, mely a válaszadásra készített. "Szíveskedjenek elolvasni az 'Élet és Tudomány' c. folyóirat 29. számában (júl. 20.) Benda Kálmánnak: 'Az Úr azt bünteti, akit szeret' c. cikkét. — Elnézésüket kérem, ha hiányos ismereteim miatt csak nekem tűnik újszerűnek az unitárius vallás ismertetésére, lényegesen kiragadott néhány megállapítás."

Válaszom előtt, engedje meg, hogy néhány dolgot előre megemlítek. Ha egy nem szaklapban, a népszerű történelem érdekében, valaki rövid ismertetőt ír, akaratlanul is vázlatos folthatással dolgozik. Néhány mozzanaton keresztül igyekszik érzékelteni az illető történelmi jelenséget, amit lerajzol. Szívesen terjed ki figyelme az újabb felfedezésekre is. Benda Kálmán, aki történetírásunk kiválósága, és sokoldalú munkásságának legújabbban is nagyszerű tanúbizonyosságát adta, a csángó forráskiadványával, itt valamiféle montázst akart adni a magyar reformáció koráról és benne az unitarizmusról. Ez utóbbi cél nem sikerült. Talán nem kellett volna olyan jegyekből összeállítani a képet, amelyek magyarázat nélkül veszélyes félreértésekre adtak lehetőséget. Lássuk ezeket:

1. Nem szabad egyenlőségi jelet tenni az antitrinitarizmus és az unitarizmus közé. Az antitrinitarizmus mozgalom a reneszánsz vallásosságából fakadó, főleg spanyol és olasz gyökerekből táplálkozó szellemi irányzat volt. Ezekből Blandrata közvetítésével, az egyik, Szervét Mihály antitrinitarizmusa eljutott Kolozsvárra, megnyerte Dávid Ferencet és elindította teológiai fejlődését. Ezt igyekezett tisztázni élete végéig és ennek lett mártírja. Az unitárius vallás viszont, az a hitrendszer, amelyet Dávid Ferenc és közvetlen munkatársai a magból kiérleltek. Itt valóban hatott Dávid Ferenc gondolkodásán és hitén kívül Faustus Socinus is, Johan Sommer is, Jakobus Paleologus is, de még sokan mások; nem beszélve a magyarokról, mint Basilius István, Egri Lukács, Bogáthy Fazakas Miklós, Válaszuty György, Karády Pál stb. Így a szerző egyoldalú forrásidézése félrevezetővé vált.

2. Semmi jele nincs annak, hogy az unitáriusok "elvetették az ünnepeket és szentségeket, a Biblia ihletettségét és a lélek halhatatlanságát. Amikor a filologusok kezdték el kutatni az egyháztörténeti problémákat, mint eszmetörténeti kérdéseket, nagy veszély lépett fel náluk. Ők a jelenségeket vizsgálták, de azoknak hatását nem. Felbukkanhatott számtalan ötlet és gondolat az egyes emberek fejében, de ezek legfeljebb vi-

tatémák maradtak, a hitbeli közösségre hatást nem gyakoroltak. Viszont a mozgalom mégis a közösségé. A XVIII. és XIX. században számos református lelkész vallott unitárius elveket. Több fegyelmiről, sőt a lelkészségből való elmozdításról tudunk. Mégsem írta senki, hogy a református egyház unitáriussá lett volna.

3. Magyar unitárius gondolkodók soha nem menekültek Lengyelországra, vagy azon keresztül Nyugat felé. Amikor nekik kellett volna menekülni, az ottaniak már rég megsemmisültek (1660). Ellenben lengyelek, a fent írt év után valóban menekültek Hollandiába (Erdélybe is), és nagyban hozzájárultak a későbbi angol és amerikai unitáriusság létrejöttéhez.

4. Téves az a megállapítás, hogy az unitárius hívek létszáma a XVI. században, annak végén csappant volna meg. Dávid börtönbezárása után tartott első zsinaton, mintegy 400 egyházközség képviseltette magát. Az apadás két hullámban történt. A református fejedelmek idején és a Habsburg elnyomás alatt. A református fejedelmek ugyanazt az ellenreformációs módszert alkalmazták az unitáriusok ellen, mint a katolikusok a reformátusok ellen a Habsburg uralom alatt. Nevezetesen az unitárius Háromszéket kivették az unitárius püspök joghatósága alól, és református alá helyezték. Egyes esperesi kerületeknek reformátussá válásáról II. Rákóczi György idejében értesülünk. Kb. ezek lennének a vitatható pontok, bár az illető cikk nem szaktanulmány, így kimondottan az Ön levelére válaszolva fordultam a nyilvánosság elé megállapításaimmal, kifejezve tiszteletemet, a vitapartner iránt és elismerve értékét a magyar történettudományban.

Szász János

Dunántúli hírek

Kedves alkalom volt az imádkozásra a győri istentisztelet 1990. október 14-én. Végre lehetőség nyílt arra, hogy összejövetelünket meghirdessük újságban is. Így évtizedek óta Győrben élő, és eddig nem jelentkezett híveink is eljöttek, nem beszélve újonnan áttelepült testvéreinkről. Gyermekkel együtt mintegy 40-en voltak, köztük többen más vallású érdeklődők is, akik az újsághírré jöttek el.

Isten segítségével Szekszárdon volt istentisztelet és keresztelő az evangélikus templomban 1990. november 11-én. Közszeretben álló, egykori magyarküti gondnokunk, Gácsér József dédunokáját keresztelte a "nagynéni", Szent-Iványi Ilona lelkész. Az istentiszteletet Vizsolyi

József édesapja, a lelkes szórványgondnok készítette elő, az istentiszteleti szolgálatot Szász János lelkész végezte.

Pécsett, 1990. december 9-én lesz az unitárius istentisztelet, de 11 órai kezdettel, a Dischka Győző utcai evangélikus templomban. Keresztelőre készülünk itt is. A Küküllő völgyéből áttelepült Bandi András, lelkes atyánkfiának első gyermekét fogjuk keresztelni, az egész gyülekezet színe előtt. A lelkes fiatal pár nagy szervezője a Pécs környékére menekült erdélyieknek, egyébként lapunknak is munkatársa volt hangulatos írásával. A szolgálatot Szász János lelkész végzi.

Sz. J.

A GYERMEK KARÁCSONYFA ÜNNEPÉLYT ebben az évben, 1990. december 16-án, vasárnap du. 5 óra-kor tartjuk az unitárius gyermekek számára a Nagy Ignác utcai fűtött templomunkban.

TÖRÖK TAMÁS: A vértanú

c. regényének a szerző által átdolgozott rádióváltozatát hallgathattuk okt. 23-án este 19 órai kezdettel a KOSSUTH adón. A regény szereplőit neves színészek hangja adta vissza. A darab maga a XVIII. század első felének tragikus történetéből kiragadott és mesterien megfogalmazott epizódja. A Rádió és Televízió Újság 43. számában - ő - aláírással riportot készítő cikkének SZOMBATOS EMBERBARÁTOK címet adta.

"Az erdélyi szombatosokról az első regényt Kemény Zsigmond írta Rajongók címmel, az a Kemény, akinek életét Török Tamás egy másik írásában tárta fel a feledékeny olvasó elé. Idézünk a riportból. I. Rákóczi György hadra kel a török ellen, s a velük eddig szimpatizált szombatos felekezetet s annak vezéralakját, Péchi Simont akarta felszámolni. Pécsi életét megkímélte a történelem, de egyik haláláig hú tanítványa, Thoroczkai János 1638-ban vértanú halált halt.

Az ötvös foglalkozású mártír, fia volt annak a Thoroczkai Máté erdélyi unitárius püspöknek, aki 1601-1616 közötti években végezte püspöki feladatait, köztük lefordította egyik elődje, Enyedi György híres latin nyelvű munkáját magyarra, mely a püspök halála utáni évben, 1619-ben jelent meg Kolozsvárt "A szentháromságot bizonyító ó- és újszövetségi helyek magyarázatai..." címen. Fia mártírhalálát az édesapja nem érte meg."

A nagy 1956. évi okt. 23-ra emlékezve, örvendtünk annak, hogy figyelmünket ezen az estén a Kossuth rádiót hallgatva, Török Tamás szavai tették emlékezetessé.

Ferencz József

Az unitárius tárgyú, magyar nyelvű szépirodalom egyik gyöngyszeme Jókai Mór: Egy az Isten című regénye.

Külföldről még ma is érdeklődnek fenti mű idegen nyelvű fordításai és kiadásai iránt.

Kérésükre alant felsorolunk néhányat, bár nyilván ezeken túlmenően még több és újabb kiadások is léteznek.

Jókai Mór: Egy az Isten című művének külföldi kiadásai:

1. Cím: "Manasseh"
Retold by T. F. Bicknell
London 1901.
2. Cím: "Manasseh"
Fordító és kiadó ugyanaz m.f.
Boston 1901.
3. Cím: "Manasseh"
Fordító ugyanaz m.f.
Kiadó: L. C. Page Publisher
4. Cím: The Christian in Hungarian Romance:
Translated by: J. Fretwell

Kiadó: Green Publisher
London 1901.

5. Cím: "Manasseh"
Ford.: T. F. Bicknell
Kiadó: Walter Scott Publ. Comp.
London 1908.

Mindebből kitűnik, hogy a külföld érdeklődik az unitárius tárgyú, magyar szépirodalom iránt. Ennek kapcsán felmerül bennünk, hogy vajon nem lenne-e szükséges a mai szépirodalom idegen nyelvű fordításait előteremteni és kiadni? Csak példaképpen említeném Török Tamás unitárius tárgyú műveinek angol nyelvre való fordítását. Tervbe vennénk pl. Bp. 1988-ban a Szépirodalmi Kiadónál megjelent művének az "Erdélyi mészáros" című gazdag egyháztörténeti adatokat tartalmazó és Dávid Ferenc XVI. századi kortársainak, személyiségeinek kitűnő leírását.

Kaplayné Schey Ilona
könyvtáros

Erdélyi unitárius siker Amerikában

Az október egy egész csokornyai erdélyi unitárius sikert hozott; ha későit is, de annál bővebb aratást. Lényegében édesapám, Gellérd Imre munkáinak amerikai bemutatkozásáról van szó. Lehetne ez magányügyem is, de nem az. Az ő életműve az erdélyi unitárius egyházé. Legyen hát az elismerés külföldi babérja is egyháza ékessége. Ezért tartom kötelességemnek az alábbiakról beszámolni.

Az amerikai Toledoi (Ohio) Egyetemen 1990. október 3–6. között nemzetközi konferencia zajlott az Ohio Egyetem, a Toledoi Egyetem, a Chicagói Meadville/Lombard Teológia és a toledoi unitárius egyház rendezésében. A konferencia témája Vallásszabadság, tolerancia, emberi jogok — unitáriusok és Erdély volt. Az USA és több más ország jeles történészei, teológus-tudósai adtak elő, illetve elnököltek. Az édesapám munkáján alapuló előadásomat az erdélyi unitárius szószék szerepéről Dávid Ferencről napjainkig, egészségesen ellensúlyozta a világi-történész és más felekezetek más szempontú megközelítése. Hogy John Godbey professzor szavaival éljünk: "megmentette a helyzetet unitárius szempontból".

Október 11–14. között került sor a Collegium — az amerikai liberális vallástudósok (mintegy 120) társasága — idejére. A 17 éves hagyománytól eltérően, idén a Harvard Egyetem helyett California adott otthont a konferenciának, a Santa Cruz környéki hegyekben. A konferencia "kitüntetett tudós" vendégei a világhírű filozófus, Huston Smith professzor és felesége, Kendra Smith buddhista pszichológus voltak. Velük együtt lenni mindenkinek ritka szellemi-lelki ajándék volt. A Collegium

idén férjemet, George M. Williams professzort választotta elnökéül.

A Collegium a szokásos két interdisciplinaris előadó egyikéül engem kért fel, hogy Gellérd Imre életművét ismertessem: Az erdélyi unitarizmus szellemi-története a négy évszázad prédikációirodalmának tükrében. A felkérés önmagában "történelmi", egyértelmű megnyilvánulása az amerikai unitáriusok hithagyományaik iránti növekvő érdeklődésének. Az elénk tartott, számukra végeredményben ismeretlen történeti anyag minden várakozást felülmúlt hatásában. "Elhatározták", hogy a teljes, 600 oldalnyi angolra fordított anyagnak meg kell jelenie. Ez bennünk is megerősítette a döntést, hogy — legalábbis magyarul — mielőbb kiadjuk ezt a munkát. A Collegium több jeles tudósa csatlakozott a Gellérd Imre Alapítványhoz.

Szervesen kapcsolódik az előzőkhöz, mégis külön említem meg, hogy a három könyv, amit angolul adtunk ki, ebben az évben — dr. Erdő János Teológiai tanulmányok egy része, illetve Gellérd Imre magiszteri, valamint doktori dolgozata alapján rövidített formában kiadott négyszáz év unitárius prédikációirodalom története amerikai unitárius könyvsikernek számít. A UUA Ösztöndíj-bizottsága — a kiadás finanszírozója — egyedülálló teljesítményként említi és hangsúlyozza az unitárius (szellem)történetírásban betöltött hézagpótló szerepét.

Mindkét konferencián, közkivánnatra, bemutattuk a nyáron készített videofilmünk egy részét, az erdélyi unitárius életről.

dr. Gellérd Judit

Nyilván ez nevezhető a legmegfelelőbb meghatározásnak, amennyiben az uralkodó nyugati társadalom hitéről esik szó. De mi is a vallás? Erre bőven találunk feleletet. Ezek két pólus közt ingadoznak. Az egyik szerint a vallás belső alázat megnyilvánulása, mely egy csoport, vagy egyén magatartását és elkötelezettségét indokolja. A másik szerint, hit-tételek halmaza, mely bizonyos csoport társadalmi és szellemi összefogását biztosítja.

A jólét megfelel e két meghatározásnak; közöttünk valóban fellelhető az alázat, ez a nyugati világ együttműködésének legbiztosabb záloga — mármint, hogy a kereszténység tekintettel van az érzelmekre. Bár a jólét nem jelent holmi kultuszt, kereszténységünk ennek ellenére fokozatosan "jóléti kereszténységgé válik".

Jól tanulta meg, netán túl jól e leckét a kereszténység? Nem egy keresztény látja, hogy kortársai nem érzik azt, hogy szükséges valamiféle boldogságban hinni. A mindennapi jólét élvezete, mely nőttön-nő, kielégít minden várakozást, legyen bár az akár metafizikai is. Így azután úgy tűnhet, hogy a keresztény hit és a nyugati jólét jól megfér egymással. Sokan már már össze is tévesztik ezeket, feltéve, hogy a hit s annak elvárásai nem zavarják azt a kényelmet, melybe beburkolóztak. Ami ezzel nem fér meg, azt fanatizmusnak, türelmetlenségnek panaszozzák fel.

S ha éppen a jólét vezet fanatizmushoz és türelmetlenséghez? Oda lukadunk ki a szó legrosszabb értelmében; egyenértékű lett a vallással; egyéni meggyőződéssé, csoportegyetértéssé nőtte ki magát. S mindez nem tűri, hogy támadják, vitassák — már csak azért sem, mert nincs meg hozzá bennük a szükséges lendület, hiányzik a kellő látókör. Nézzünk csak körül! Mihelyt a jólét forog kockán, rögtön türelmetlenséggel, visszautasítással találkozunk. Ott állnak az élen a bal- és jobboldali pártoknál, környezetvédőknél, autósoknál, nacionalistáknál; s akadályozzák, hogy egy jól értelmezett kereszténység késztesen elhatározásra. Ahol beszélni kell, ott csendre int, mások szándéka iránti méltatlankodásra készlet. Mikor a szenvedés, a gyengeséggel szembeni megértés arra kellene, hogy indítson bennünket, hogy végre ereszkedjünk le azon magaslatról, melyen oly szívesen elterpeszkedtünk, a "fejlett" ember fensőbbései érzetével.

Jólét, mennyire becsüllek, s mennyi bűnt és aljasságot követnek el a te nevedben.

Bernard Raymond

fordította és összeállította:

dr. Latin György

HALOTTAINK

Dr. Szent-Iványi Csaba

A sepsiszentiványi, ősi erdélyi unitárius nemesi családból származó dr. Szent-Iványi Csaba, ügyvéd, egyházunk főjogtanácsosa, képviselő tanácsai tag, főtanácsai tag, életének 67. évében elhunyt.

Hosszú évtizedek óta a budapesti egyházközség aktív tagja volt, s az egyház jogi ügyleteinek önzetlen, becsületes gondozója. Ügyvéd kollégái körében is nagy tiszteletnek örvendett. Szerénységével soha nem önmagára akarta felhívni a figyelmet, de a közjó érdekét szolgálta. Az őshaza, Erdély szeretete végig kísérte életét. Végzetes betegségét mérhetetlen önuralommal és méltósággal viselte.

Édesapja, dr. Szent-Iványi Árpád a budapesti egyházközség gondnoka volt, s a nagyenyedi unitárius templom építője. Halálának most lesz 30 éves évfordulója.

Dr. Szent-Iványi Csabát 1990. okt. 29-én kísértük utolsó útjára a Farkasréti temetőben. Az egyházi szertartást Huszti János püspök úr végezte. A temetésen jelen volt Bartók Béla főgondnok, Kelemen Miklós lelkész, dr. Nyiredy Szabolcs főgondnokhelyettes, Bencze Márton lelkész, püspökhelyettes és felesége, valamint számos budapesti hívünk.

Dr. Orbán Zoltán

Kézdimárkosfalvi dr. Orbán Zoltán életének 80., házasságának 44. évében, rövid szenvedés után elhunyt.

A pestszentlőrinci egyházközség presbitere, s egyik leghűségesebb tagja volt. A széles látókörű tudóst két dolog érdekelte: az unitárius hittan problémái és a székely kérdés. Mindkét témakörben bámulatos jártasságot tanúsított. Szerénységére jellemző, hogy kutatásainak eredményét soha nem publikálta. Irodalmi hagyatékát most rendezik sajtó alá. Felesége és rokonsága gyászában őszinte szívvel osztozunk.

Temetésén az egyházi szertartást — egykori jogász társa — dr. Jakab Jenő lelkész végezte.

HÍREK

A Protestáns Közművelődési Egyesület kolozsvári protestáns teológiai tanárokat hívott meg nov. 8-án, a Ráday Kollégiumban tartott találkozójára. A testvéri megbeszélésen, az unitáriusokat dr. Szabó Árpád professzor, az egyetemifokú Protestáns Teológia rektora képviselte.

Az újjáalakult Dávid Ferenc Egyelet 1990. nov. 17-i ünnepi estjéről, lapunk következő számában számolunk be.

1990. szeptember 13-án a budapesti Szabadság téri református templomban "üldözött és menekült testvéreink segítségét és megmentését" megörökítő emléktábla-avatás

volt. Ezen az ünnepségen egyházunkat Kelemen Miklós egyházi titkár-lelkész képviselte.

Az Erdélyi Híradó című erdélyi lap tudósít arról, hogy Kolozsvárt megalakult és bejegyzett jogi személyként működik a "Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság". Célja a kegyeleti, építészeti, egyházi, régészeti, történeti, képzőművészeti vagy néprajzi jelentőségű romániai magyar vagy közös érdekű műemlék szellemi és jogi védelmének megvalósítása.

A Társaság ideiglenes elnöke a névadással kapcsolatosan megjegyzi, hogy Kelemen Lajos szinte egyedül művelte azt, amire most a Társaság alakult. Örvendünk, hogy az erdélyi Unitárius Egyház néhai főgondnoka munkásságát az utókor ezen a téren is megbecsüléssel övezi.

A kolozsvári protestáns Teológiai Intézetben szeptember 18—20. között tartották a pótfelvételt. Az unitárius karra, két jelölt felvételizett sikeresen. Így az 1990/91. tanévben 10 hallgatója lesz az első évfolyamnak, közülük 3 leány. Az unitárius teológiai hallgatók összlétszáma 23.

Az angol unitáriusok főiskoláján ez évtől két unitárius lelkész készül tanulni a "Sharpe Hungarian Scholarship" igénybevételével; Káoszoni József homoródszentmártoni lelkész Manchesterben és Kovács István homoródújfalvi lelkész Oxfordban.

Dr. Rezi Elek teológiai tanár írja, hogy az Oktatásügyi Minisztérium és a Vallásügyi Államtitkárság átirata alapján az 1990/91. tanévben — Romániában — az elemi iskolákban (I—VIII. oszt.) bevezetik a vallás-erkölcsi nevelést, kéthetenként egy órában. Ez az intézkedés nem teszi fölöslegessé az egyházközségekben eddig is végzett rendszeres vallás-erkölcsi nevelést. Az intézkedést az egyházak örömmel fogadták.

Ez évben a locarnói nyaralási lehetőség dr. Jakab Jenő pestlőrinci lelkész veszi igénybe. A jövő évben Bencze Márton püspökhelyettes, budapesti lelkész és felesége töltenek egy hónapot e gyönyörű fekvésű helyen.

1990. szeptember 30-án a Petőfi rádió vallásos félóra műsorában Szász János, teológiai igazgató-lelkész tartott őszi hálaadó istentiszteletet.

Ugyancsak szeptember 30-án a budapesti Nagy Ignác utcai templomban Huszti János püspök-lelkész távolléte miatt a szószéki szolgálatot Kelemen Miklós egyházi titkár-lelkész végezte. Az úrvacsorai ágendát Orbókné Szent-Iványi Ilona, külügyi titkár-lelkész mondta. Az istentisztelettről felvételt készített a Magyar Televízió.

1990. okt. 7-én a Magyar Televízió "Örömhír" című adásában a Magyarországi Egyházak Ökuménikus Tanácsának műsora került a képernyőre. Egyházunknak e műsorban

elhangzott véleményét Orbókné Szent-Iványi Ilona lelkész, külügyi titkár tolmácsolta.

Gyergyay István Kölnben élő afia és felesége, **Fazekas Zsuzsa** 1990. okt. 6-án kérték Isten áldását házasságukra és **Gábor** nevű kisfiúkra a budapesti Nagy I. utcai templomban. A nagy rokonság, valamint erdélyi és magyarországi baráti kör népes gyülekezete előtt a házassági és keresztelési szertartást Orbókné Szent-Iványi Ilona lelkész végezte.

Ütő Endre, neves operaénekes afiát, a megváltozott helyzetben a Magyar Állami Operaház igazgatójával bízták meg. Hittestvéri szeretettel gratulálunk és kívánunk további szép sikereket pályafutásán.

Bökfi János, füzesgyarmati hívünket, akinek édesapja id. Bökfi János hosszú időn keresztül volt gondnoka a füzesgyarmati egyházközségünknek, az első szabad helyhatósági választásokon Füzesgyarmat polgármesterévé választották meg.

Egyházunk és lapunk nevében is szeretettel gratulálunk megválasztásához, vezetői beosztására Isten áldását kérjük!

Balácsi László, füzesgyarmati unitárius lelkész megalakította a Dávid Ferenc Egylet füzesgyarmati tagozatát, szép sikerrel tartották az első gyűlést. A gyülekezetben 14 gyermek iratkozott be hitoktatásra.

Keresztény Ébredés címen gyülekezeti hírmondót indított 1990. okt. 31-én, melyben a gyülekezeti életen túl érdekes teológiai cikkeket is olvashatunk. További sikeres egyházépítő munkájára Isten áldását kérjük!

Anghi Gyöngyi, Angliában élő kedves hívünk hazalátogatott a budapesti Koháry utcai templom 100 éves évfordulójának ünnepségeire. Személyesen adta át Rev. Ann ARTHUR lelkész, a londoni Golders Green gyülekezet lelkészének üdvözlét és jókívánságait.

Ifj. Vékás Domokos afiát nemrég nevezték ki a vatikáni magyar külképviselet egyik diplomatájává.

Dr. Ferencz József gyűjtéséből

Mindszenty József egykori méltánytalanul elítélt és meghurcolt esztergomi bíboros, prímás érsek földi maradványai kívánsága szerint, hazánk felszabadulásáig a Máriazellben levő templom kriptájában pihennek.

Most megegyezés jött létre a hamvakat ápoló alapítvány és az esztergomi érsek bíboros prímás dr. Paskai László között, melyet a napilapok is közöltek. Eszerint a hamvak búcsúztatása Máriazellben máj. 2-án történik és azokat végső nyugvóhelyükre, az esztergomi bazilika altemplomában levő érseki nyugvóhelyre máj. 4-én helyezik el ünnepélyes szertartás mellett, melyen ál-

lami és sok külföldi egyházi vezető is részt vesz.

A jezsuita rend, melyet 1540-ben Loyola Ignác alapított, most ünnepli fennállásának 450. évfordulóját. Neves Ignác-napi ünnepeket terveznek az alapító keresztnevét használva fel erre. A rend eleinte a reformáció ellen indult harcra, majd feladatait a pápa időről időre módosította. Ma a fő feladat a kommunizmus utáni Kelet-Európával való foglalkozás.

Prof. Jane Dempsey Douglas amerikai teológiai tanárnő (Princeton) 57 éves választották meg 1990. aug. 13-án a lemondott elnök helyébe, a református világszövetség első női elnökének. A református világszövetség 87 államban 175 különböző egyházi szövetségben mintegy 75 milliónyi hívet irányít.

König, egykori bécsi kardinális — aki dr. Lékai László primási beiktatásán a pápát képviselte, a békés nyugalom éveit tölti. Most töltötte be 85. életévét. König érseket vörös kardinálisnak nevezték az elmúlt évtizedekben, mivel igen jó kapcsolatot tartott fenn az ausztriai szociáldemokrata vezetőkkel. Küzdött azért, hogy Róma fordítson több figyelmet az Európa keleti részén élő katolikus egyházra, mely a kommunizmus alatt nehéz évtizedeket élt át.

A magyar katolikus püspöki kar határozata alapján okt. 1-től minden szolgálat alkalmával (mise, litánia, rózsafüzér) a plébánosok kötelesek a Miatyánkot az ökumenikus szöveg szerint imádkozni. Az egység erősíti!

II. János Pál pápa újra megerősítette ígéretét, hogy 1991-ben meglátogatja Magyarországot katolikusait.

A pápa nemrégiben tartott püspöki konferencián sajnálattal vette tudomásul, hogy Lengyelország kivételével mindenütt csökkenőben van a katolikus teológiai hallgatók száma, ami igen sajnálatos. A pápa ettől függetlenül kijelentette, hogy továbbra sem engedélyezi a lelkészek részére a házasságkötést és nem járul hozzá nőknek pappá szenteléséhez.

Dr. Kovács Lajos püspök a nyugalomba vonulás folytán megüresedett Vargyas község lelkészévé a hívek választása alapján kinevezte **Andorkó Ferenc** lelkészt, valamint a megüresedett Torda melletti Alsó-felsőszentmihály egyházközségébe **Bálint Imre** eddigi homoródszentpéteri lelkészt.

A román ortodox egyház hosszú habozás után végre betöltötte a Iasi (Jászvásár) érseki székét, mely a román ortodox egyházban a második legmagasabb tisztség. **A jelenlegi pátriárka, Teoktist** is e tisztségéből került a legmagasabb ortodox egyházi tisztségbe, melyet ma is visel. (Jelen volt 1972-ben, akkor még mint aradi püspök **dr. Kovács Lajos** püspök beiktatásán, melyen e sorok író-

ja asztalszomszédja volt.) Érdekes, hogy első ízben választottak fiatal embert **Daniel Ciobotea** személyében (szül. 1951-ben) e magas tisztségbe. Nevezett nyolc éven át a bossey-i ökumenikus teológián saját egyháza teológiájának docense volt. 1987-ben tért haza, s rövid ideig a bukaresti ortodox teológián professzorként működött, legutóbb nyelvtudása révén a pátriárka közvetlen környezetéhez tartozott.

Erdély magyar püspökei felekezeti különbség nélkül időre időre konferenciákra gyűlnek össze, és a kisebb-ségi kérdéssel és más egyházi ügyekkel kapcsolatos kívánságaikat együttesen megfogalmazva terjesztik a román kormány elé. Felújítják azt, ami az első világháború után gr. Majláth Károly római katolikus, Nagy Károly református és Ferencz József unitárius püspök között létrejött annak idején — mesélte Budapesten járva Kovács Lajos püspök, megemlítve, hogy az első találkozót az unitáriusok tanácstermében tartották.

Glaube in der Zweiten Welt c. Svájcban német nyelven megjelenő szabadszemle — szerkesztői **dr. Eugen Voss** és **dr. prof. Erich Bryner** — igen gazdag híranyagot közöl a középkelet-európai és más országok egyházi életéről. A lap ismert rövidített címe **G2W. Dr. Gyarmathy György** professzor közbenjárására kapja e sorok írója is.

Meglepetést keltett az a hír, hogy a katolikus püspökkari konferencia elnökévé a püspökök titkos szavazással **dr. Seregély István** egri érseket választották meg. Az **Új Ember** egyik legutóbbi száma megmagyarázta, hogy a néhány éve kelt pápai intézkedés következtében a legtöbb országban a püspökkari konferencia elnökét a püspöki kar választja. Ez azonban nem kisebbíti **dr. Paskai László** bíboros, primás, esztergomi érsek kánonjogban foglalt jogait, melyek érintetlenek maradtak.

A hazai református egyházban mozgalom bontakozott ki annak érdekében, hogy törvényt módosítottak és 1991. év első hónapjaiban az új zsinati rendelkezések alapján új-jáválasszák a négy püspököt és főgondnokot, valamint az összes helyi és egyházmegyei tisztségviselőket. Magától értetődő, hogy e tiszteket ma betöltő személyek újraválaszthatók.

Egyes hírlap értesülések szerint a parlamentben helyet foglaló református és evangélikus országgyűlési képviselők több alkalommal együtt tanácskoztak és szorgalmazták egyházuk vezetőinek újraválasztását.

Lapunk múlt számában Szász János szövege a hitoktatás régi formáiról és mai problémáiról, mellyel egyetértünk. Nehezményezzük azt, hogy különleges szórványhelyzetünk miatt nem kértünk egy állandó státusú tanítói képesítéssel rendelkező személy részére anyagi fedezetet, aki helyet-

tesíthetné a három budapesti templom lelkészei által végzett oktatáson túlmenő szükségletet.

Egyes egyházak által eddig fenn tartott vagy most megnyitott középiskolák iránt nagy az érdeklődés. A túljelentkezés mindenütt nagy. Néhány unitárius növendéknek a budapesti evangélikus és református gimnáziumba való felvételét egyházunk segítségével vagy személyes közbenjárással sikerült biztosítani.

A püspökkari konferencia elnökevé történt dr. Seregély István egri érseket megválasztása után azonnal fogadta dr. Antall József miniszterelnök.

Azonnali lépésekre volna szükség, hogy Nagy Ignác u.-i székházunkat a kormány soron kívül adja vissza egyházunknak. Az összes többi egyház (kat., ref., evang., baptista, izr.) központi épületeit nem államosították. Ez is szükségessé tenné a soron kívüli lépések megtételét e vonatkozásban. Ugyancsak visszaigénylendő az az épület, melyet a gr. Batthyány Ilona grófnő alapítványából vásároltunk, melynek alapítás szerinti célja szegény sorsú unitárius gyermekek támogatása. Az állam számos egyház szociális célú intézményeit soron kívül komoly támogatásban részesíti, igen helyesen. Ezen az alapon követelhetnénk a szociális célokat szolgáló bérház tulajdonunkba való visszabocsátását vagy avval egyenértékű kártalanítást.

Komlós Attilát, a Reformátusok Lapja főszerkesztőjét a Magyarok Világszövetsége szept. 1. óta megbízta a főtájkári teendők ellátásával. Öröndetes, hogy e feladatkört egyházi személy látja el most, melyet eddig nyugalmazott nagykövetek töltöttek be.

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos
a Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős kiadó:
HUSZTI JÁNOS

Felelős szerkesztő:
Orbókné Szent-Iványi Ilona

Szerkesztőség címe:
V., Nagy Ignác u. 4. Budapest, 1055
Telefon: 111 2801

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a — 1900 —, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámmal.

Évi előfizetési díj: 120,— Ft
Egyes szám ára: 20,— Ft

Index: 25 842

MTESZ Házinyomda — 90.1280 Budapest, 1990
Felelős vezető: Boncza Gábor

HU ISSN 0133—1272